

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

ARDAHAN İLİ GÖLE İLÇESİ GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Ebru ÇAPAN

Doç. Dr. Fatih ŞAYHAN

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2022

ARDAHAN İLİ GÖLE İLÇESİ GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Ebru ÇAPAN

Doç. Dr. Fatih ŞAYHAN

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2022

KABUL VE ONAY

Ebru ÇAPAN tarafından hazırlanan “Ardahan İli Göle İlçesi Geçiş Dönemleri” başlıklı bu çalışma, 24.06.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

Doç. Dr. Sedat BAHADIR (Başkan)

[İ m z a]

Doç. Dr. Fatih ŞAYHAN (Danışman)

[İ m z a]

Dr. Öğr. Üyesi Serkan BALCI

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

[İmza]

Ebru ÇAPAN

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğum, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. Fatih ŞAYHAN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

(İmza)

Ebru ÇAPAN

ÖZET

ÇAPAN, Ebru. *Ardahan İli Göle İlçesi Geçiş Dönemleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2022.

Ardahan ili Göle ilçesi kültürlü bir nüfus yapısına sahip farklı etnikleri bünyesinde barındırır. Birçok kültürel değeri etrafında toplayan geçiş dönemleri, Göle'de bütün canlılığıyla devam etmektedir. Geçiş dönemleri diye adlandırdığımız doğum, evlenme, ölüm çevresinde kümelenen birtakım gelenekler, uygulamalar, inanmalar, kişinin yeni dönemlere geçişi sırasında onu daha mutlu kıldığı gibi, ailenin ve toplumun diğer fertleri ile de daha uyumlu yaşamasını sağlamaktadır.

Ardahan İli Göle İlçesi Geçiş Dönemleri başlıklı bu çalışma giriş, ön söz, doğum, sünnet, evlenme ve ölüm olarak altı bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Ardahan İli Göle İlçesi Tarihi, Coğrafi Konumu, Ekonomik Durumu, Etnik Yapısı ve Geçiş Dönemleri hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde Doğum, Doğum Öncesi, Doğum Sırası ve Doğum Sonrası âdetleri yer almaktadır.

İkinci Bölümde Sünnet, Sünnet Öncesi, Sünnet Sırası ve Sünnet Sonrası âdetleri yer almaktadır.

Üçüncü bölümde Düğün, Düğün Öncesi, Düğün Sırası ve Düğün Sonrası âdetleri yer almaktadır.

Dördüncü bölümde Ölüm, Ölüm Öncesi, Ölüm Sırası ve Ölüm Sonrası âdetleri yer almaktadır.

Yapılan bu çalışma sonucunda Ardahan İli Göle İlçesindeki geçiş dönemlerine ait âdetler, inançlar, gelenek görenekler ele alınmış ve günümüzde de halen devamlılığını koruduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Geçiş Dönemleri, Doğum, Düğün, Ölüm, İnanış

ABSTRACT

ÇAPAN, Ebru. *Göle District of Ardahan Province*, Master's Thesis, Ardahan, 2022.

Göle district of Ardahan province contains various ethnicities with a multi-cultural population structure. The transition periods which involve many cultural values, continue with all their vibrancy in Göle. Certain traditions, practices, and beliefs

clustered around birth, marriage, and death, which we call transition periods, not only make people more content during the transition to new ones but also facilitate enable them to live more harmoniously with other members of the family and society.

This study, titled "Transition Periods of Göle District of Ardahan Province," consists of six parts including introduction, preface, birth, circumcision, marriage, and death. The introduction part provides information about the History and Geographical Location of the Göle District of Ardahan Province and Transition Periods.

The first part addresses birth, pre-birth, birth order, and post-birth customs.

The second part addresses pre-circumcision, circumcision, and post-circumcision customs.

The third part addresses pre-wedding, wedding, and post-wedding customs.

The fourth part addresses death, pre-death, death order and post-death customs.

In conclusion, this study addresses customs, beliefs and customs related to the transition periods in the Göle District of Ardahan Province stipulating that they still maintain their continuity today.

Keywords:

Transition Periods, Birth, Wedding, Death, Belief

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	
ETİK BEYAN.....	
ÖZET.....	5
ABSTRACT.....	6
İÇİNDEKİLER.....	7
ÖN SÖZ.....	13
GİRİŞ.....	14
1.1.ÇALIŞMA ALANI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	14
1.1.1.Konu.....	14
1.1.2.Amaç.....	14
1.1.3.Kapsam ve Sınırlar.....	15
1.1.4.Yöntem.....	15
1.2.ÇALIŞMA ALANI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	15
1.2.1.Göle'nin Tarihi.....	15
1.2.2.Göle'nin Coğrafi Konumu.....	17
1.2.3.Göle'nin Ekonomik Durumu.....	19
1.2.4.Göle'nin Nüfusu.....	21
GEÇİŞ DÖNEMLERİ.....	22
1. BÖLÜM.....	24
DOĞUM.....	24
1.1. DOĞUM ÖNCESİ.....	24
1.1.2. Kısırlığı Giderme/ Gebe Kalma.....	24
1.1.3. Gebelikten Korunma Yöntemleri.....	28
1.1.4. Çocuğun Cinsiyeti.....	28
1.1.5. Hamilelik.....	30
1.1.6. Aşerme.....	30

1.1.7. Doğum Şekli.....	31
1.7.1. Normal Doğum.....	32
1.7.2. Oturarak Doğum.....	32
1.7.3. Diz Çökerek Doğum.....	32
1.7.4. Yatarak Doğum.....	32
1.7.5. Tutunarak Doğum.....	33
1.7.6. Atlayarak Doğum.....	33
1.7.7. Sezaryenle Doğum.....	33
1.2. DOĞUM SIRASI.....	34
1.2.1. Düğüm Çözme.....	35
1.2.2. Havaya Ateş Etme.....	35
1.2.3. Yüksekten Atlatma.....	35
1.2.4. Ocaklı (Cömert) Birinden Eşya Getirme.....	35
1.3. DOĞUM SONRASI.....	35
1.3.1. Göbek Kesme.....	35
1.3.2. Doğum Yapan Kadının Yatağa Alınması.....	36
1.3.3. Bebeğin Eşi ve Göbeği ile İlgili Uygulamalar.....	36
1.3.4. Ad Kazanma.....	37
1.3.5. Al Basması.....	37
1.3.6. Kırk Çıkarma.....	39
1.3.7. Kırk Basması.....	40
1.3.7.1. Kırkın Kırka Karışması.....	40
1.3.7.2. Et Basması.....	41
1.3.7.3. Ölü Basması.....	41
1.3.8. Sarılık.....	41
1.3.9. Kül Mahmağı.....	42
1.3.10. Süt Kaçması/ Süt Çağırma.....	42
1.3.11. Nazar.....	43
1.3.12. Boncuk Sıkma.....	44
1.3.13. Kundaklama.....	44

1.3.14. Diş Çıkarma Diş Hediği.....	45
1.3.15. Erken Doğum/ Atın Perdesinde Bebeği Yaşatma.....	46
1.3.16. Bebeğin Kara Tavuğa Sarılması/ Karanlık Güçlerden Korunması.....	46
1.3.17. Kuklaların Canlanması.....	46
1.3.18. Çocuğun İlk Saçı/ İlk Tırnağı.....	47
1.3.19. Ninniler.....	47
2. BÖLÜM.....	52
SÜNNET.....	52
2.1. SÜNNET ÇOCUĞUNUN YAŞI/ SÜNNETİN ZAMANI.....	52
2.2. TÖREN YA DA DÜĞÜN HAZIRLIĞI.....	53
2.3. ÇOCUĞUN HAZIRLANMASI.....	55
2.4. SÜNNET İŞLEMİ VE SÜNNETÇİ.....	56
2.5. ARMAĞAN.....	56
2.6. KİRVELİK.....	56
3. BÖLÜM.....	58
DÜĞÜN.....	58
3.1. EVLENME.....	58
3.2. EVLENME BİÇİMLERİ.....	59
3.2.1. Kız Kaçırma.....	59
3.2.2. Berdel.....	60
3.2.3. Sorarat/ Baldızla Evlenme.....	60
3.2.4. Beşik Kertmesi.....	60
3.2.5. Taygeldi/ Dul Kalan Kişinin Bir Başka Dul ile Evlenmesi.....	61
3.2.6. Levirat/ Kayınla Evlenme.....	61
3.3. DÜĞÜN ÖNCESİ.....	62
3.3.1. Evlenme Yaşı.....	62
3.3.2. Evlenme İsteğini Belli Etme.....	62
3.3.3. Kısmet Açmayla İlgili İnanışlar.....	62
3.3.4. Görücü Gitme/ Kız Bakma.....	63
3.3.5. Söz Kesme.....	63

3.3.6. Nişan Beh Değişme.....	66
3.3.7. Nişan Alışverişi.....	67
3.3.8. Bohça Dizme.....	68
3.3.9. Nişanın Zamanı ve Mekânı.....	69
3.3.10. Nişanlılık Süresi.....	69
3.3.11. Damat Bohçası.....	70
3.3.12. Nişan Atma.....	70
3.3.13. Gelin Görme.....	70
3.3.14. Bayramlık Götürme.....	71
3.3.15. Yatak Hazırlama.....	71
3.3.16. Çeyiz.....	72
3.3.17. Sağdıç.....	72
3.4. DÜĞÜN SIRASI.....	73
3.4.1. Atlı Gelme.....	73
3.4.2. Kına Gecesi/ Kına Yemeği.....	73
3.4.3. Gelin Çıkarma.....	75
3.4.4. Gelin Erkek Evine Girerken Uygulanan Pratikler.....	76
3.4.5. Düğün Yemeği.....	76
3.4.6. Takı Takma.....	77
3.4.7. Nikâh.....	78
3.4.8. Gerdek.....	78
3.5. DÜĞÜN SONRASI.....	78
3.5.1. Yüz Görümlüğü.....	78
3.5.2. Gelini Gönderme.....	78
3.5.3. Duvak Açma.....	79
3.5.4. El Öpme.....	79
3.5.5. Gelinlik Etme.....	79
3.5.6. Düğünde Oynanan Oyunlar ve Söylenilen Türküler.....	80
4. BÖLÜM.....	84
ÖLÜM.....	84

4.1. ÖLÜM ÖNCESİ.....	84
4.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler.....	84
4.1.2. Kaçınmalar.....	85
4.2. ÖLÜM SIRASI.....	85
4.2.1. Ölüm Olayının Duyurulması.....	86
4.2.2. Ölümden Hemen Sonra Yapılan İşlemler.....	86
4.2.3. Ölünün Gömülmeye Hazırlanışı.....	87
4.3. ÖLÜM SONRASI.....	89
4.3.1. Belli Günler.....	89
4.3.2. Ölü Yemeği.....	90
4.3.3. Yas.....	90
4.3.4. Baş Sağlığı ve Avutucu Sözler.....	91
4.3.5. Ağıtlar.....	92
4.3.6. Mezarlıklar/ Mezar Taşlarına Yazılanlar/ Simgeler.....	93
SONUÇ.....	95
KAYNAK KİŞİ LİSTESİ.....	98
Ek 1. Orijinallik Raporu.....	106
Ek 2. Etik Kurul ya da Muafiyet İzni.....	107
ÖZGEÇMİŞ.....	108

KISALTMALAR DİZİNİ

C.: Cilt

E.: Erkek

K.K.: Kaynak Kişi

K.: Kadın

S.: Sayı

s.: Sayfa

Vb.: Ve Benzeri

R.F.: Ruhuna Fatiha

ÖN SÖZ

İnsanlar bir toplum halinde yaşamak için belirli kültürel unsurlara ihtiyaç duyarlar. Bu kültürel unsurlar da onların gelenek görenekleri, örf ve âdetleridir. Bunlar içerisinde toplumun daha doğrusu bir milletin inanç sistemini, değer yargısını, düşünce tarzını barındırır.

Göle'de halk yüzyıllar boyunca bu gelenek göreneklerini, örf ve âdetlerini nesilden nesile devam ettirmişlerdir. İnsanlar zaten doğdukları andan itibaren içinde bulundukları toplumu örnek alır ve gördüklerini hayatları boyunca uygulamaya çalışırlar. Geçiş dönemleri diye adlandırdığımız doğum, evlenme, ölüm bu durumu kapsamaktadır. Bu dönemler arasında yapılan geçiş hem insanları mutlu eder hem de onların toplu halde daha uyumlu yaşamasını sağlar.

Yapılan bu çalışma bir giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde geçiş dönemleri ve Ardahan İli Göle İlçesi hakkında bilgi verilmiştir.

Geçiş dönemleri, kaynak kişilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda yaşayış sırasına göre ele alınmıştır.

İsimler zaman içerisinde değişikliğe uğramış olsa bile ilçe halkı yüzyıllar boyunca değerlerine sahip kalmış ve nesilden nesile aktarmışlardır.

Doğum öncesi uygulamalarla başlayan bu geçiş dönemleri sırasıyla evlenme ve ölümle noktanır. Doğum öncesi evresinde, kadının hamile kalması, çocuğun sağlıklı doğması, cinsiyetinin belirlenmesi ve doğduktan sonra sağlıklı ve mutlu bir yaşam sürdürmesi amaçlanır. Evlenme döneminde de yine birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalardaki amaç ise evlenecek çiftin mutlu olmasını sağlamaktır. Evlenme biçimleri, evlilik yaşı, evlenme aşamaları, düğün, hediye, bağış ve ödemeyle ilgili âdetler ve evlenmeyle ilgili ritüel ve büyüsel içerikli işlemler bu uygulamalara birer örnektir. En son olarak ölüm döneminde uygulanan âdet ve inançlarda ise amaç ölenin isteklerini yerine getirme, öte dünyada daha mutlu, huzurlu olmasını sağlama ve geride kalanları rahatlatmaktır. Her döneminde farklı inanç ve âdetler uygulanan geçiş dönemleri geçmişten günümüze kadar kalıcılığını sadece ismen değil halen uygulanıyor olmasıyla da devam ettirmektedir.

GİRİŞ

1.1.ÇALIŞMA ALANI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1.1.Konu

İnsan yaşamının üç önemli geçiş dönemi bulunmaktadır. Doğum, evlenme ve ölüm. Geçiş dönemleri, hayatımızın olağan akışını düzenleyen çeşitli âdet, inanç ve yöntemlerden oluşmaktadır. Birbiriyle bağlantılı olan bu geçiş dönemleri toplum halinde yaşayan insanların daha mutlu ve düzenli olmasını sağlamaktadır. İnsanlar doğumdan ölüme kadar devam eden bu süreçte hem kendi mutlulukları hem de toplumun mutluluğu ve düzeni için geçiş dönemlerinin gerekliliklerini yerine getirmişlerdir. Yapılan bu çalışmada da Ardahan İli Göle ilçesinin geçiş dönemlerinde uyguladığı yöntem ve pratikler incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre günümüzde Göle'deki insanlar halen bu yöntem ve pratiklere göre hareket etmektedir. Bu yöntem ve pratikler ayrıntılı bir biçimde ele alınıp incelenmiştir.

1.1.2.Amaç

Geçiş Dönemleri ana hatlarıyla hemen her toplumda aynıdır. Fakat özele indirgediğimizde görüyoruz ki uygulanan yöntem, pratikler çeşitli farklılıklar göstermektedir. Bunun sebebi ise bunların günümüze gelene kadar değişikliklere uğramasıdır. Göle ilçesi de geçmişten günümüze kadar çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yaptığından ilçe köylerinde geçiş dönemlerinde uygulanan yöntemler de farklılıklar görülmüştür. Çalışmamızın amacı da Göle ilçesindeki bu farklı ve çeşitlilik gösteren uygulamaları inceleyip ortaya koymaktır. Çünkü geçiş dönemleri insanların bir arada bir bütün olarak yaşamasını sağlayan bir bağlantıdır.

1.1.3.Kapsam ve Sınırlar

Tezin sınırını Ardahan İli Göle İlçesi ve köyleri oluşturmaktadır. Çalışmamızda Yeni Demirkapı, Yelekli, Senemoğlu, Koyunlu, Samandöken, Sürügüden, Toptaş, Çalidere, Arpaşen, Yağmuroğlu, Dedekılıç, Bellitepe, Okçu, Esenboğaz, Çakıldere köyleri tezin sınırları içinde yer alan yerleşim birimleridir. Tezin kapsamı ise Ardahan İli Göle ilçesinin geçiş dönemleri yani doğum, evlenme ve ölüm uygulamalarıdır.

1.1.4.Yöntem

Çalışmaya ilk olarak veri elde etmek amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Halk bilim araştırmalarında önemli bir yere sahip olan görüşme ve derleme yöntemi kullanılmıştır. Dolayısıyla kaynak kişilerle yapılacak görüşmede sorulacak sorular önceden hazırlanmıştır. Derleme esnasında kayıt cihazı, cep telefonu gibi aletler kullanılmıştır. Derleme bittikten sonra elde edilen veriler tez çalışmasında kullanılmak üzere düzenlenmiştir.

1.2.ÇALIŞMA ALANI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.2.1.Göle'ninni Tarihi

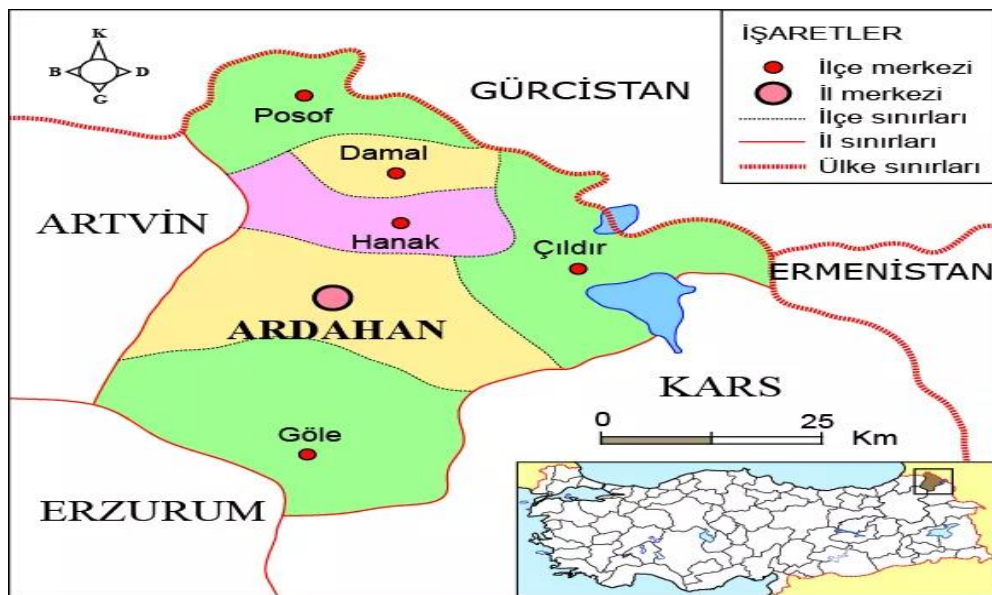
Göle ilçesinin eski adı Merdinik'tir. Göle, bu adı Sarı deresinin açılmasıyla meydana gelen gölden almıştır. Oğuzca'da "Kol-Kola-Köle" birikim anlamına gelen bu isim daha sonra Osmanlılar tarafından Göle olarak değiştirilmiştir. Göle, bünyesinde farklı kültürlerden insan barındırmaktadır. Zamanında buraya yerleşen Türkmen boyları da Göle'ye farklı bir isim bulmuşlardır. Türkmen boyları yeşile gök dedikleri için Göle'ye de Göklü Ova adını vermişlerdir. Bu isim günümüze kadar çeşitli farklılıklara uğrayarak en son Yeşil Göle olarak kalmıştır. Göle adı farklı referans kaynaklarda farklı isimlerle anılmıştır. Örneğin Macaristan'da Gyula kelimesi bir ova adıdır. Genel olarak

baktığımızda aslında bütün isimler, bölgelerdeki ovalardan esinlenilmiştir (Öztürk, Küpeli, 2014, s. 22-26).

Yöredeki insanlara göre de Göle ilçesi adını Dedeşen Köyünde bulunan bir çukurdan almıştır. Bu çukurluk alan ilkbaharda kar ve yağmur sularıyla dolar adeta bir göl halini alır. Dolayısıyla Göle'nin göl gibi manasından hareketle buradan aldığı söylenilmektedir (K.K. 26, 27).

Göle çok eski bir yerleşim yeridir. Kuzey Doğu Anadolu yöresinin inceleyen araştırmacılar, MÖ 3000li yıllarına ait eşyalar bulmuştur fakat burada yaşayan topluluklara dair bir bilgiye ulaşamamışlardır. Yapılan başka çalışmalardan elde edilen bulgulara göre Kars-Çıldır yöresinde MÖ 10.000-8000 yıllara denk düşen Cilalı Taş Devri'nde insan topluluklarının yaşaması Göle'de de bu tarihte insan topluluklarının yaşadığı düşüncesini doğurmuştur. MÖ 4000-3000-2000 yıllarına ait olduğu saptanan bazı bakır eşyaların ve diğer bazı aletlerin Göle'yi de içine alan Kuzey Doğu Anadolu yöresinin günümüz itibariyle 5000-6000 yıllık bir geçmişe sahip olduğunu gösterir. Bir diğer bulguda da Şavşat ve Yusufeli ilçelerine bağlı köylerde bulunan Huriler 'den kalma baltaların yine bu döneme ait olduğudur. Göle, bütün bir yüzyıl boyunca çeşitli milletler tarafından el değiştirmiştir. Son olarak 30 Ekim 1918 yılında imzalanan Mondros Antlaşması'yla Merdinik Köyü "Göle" 30 Eylül 1920'de kesin olarak Türkiye topraklarına katılmıştır (Öztürk, Küpeli, 2014, s. 22-26).

Bunca el değiştirmeden sonra Göle, il olarak Kars iline bağlanmıştır daha sonra ise Kars ilinden ayrılarak Ardahan iline bağlı olarak haritada yerini aldı.

Göle'nin 30 Eylül'de Türkiye topraklarına katılmasıyla birlikte bu tarih ilçede her yıl Göle'nin kurtuluş yıl dönümü olarak kutlanmaktadır.

1.2.2.Göle'nin Coğrafi Konumu

Göle ilçesinin sınırları; Kuzeyde Ardahan, Güneyde Sarıkamış, Doğusunda Kars-Susuz ilçesi, Kuzey Batı da Erzurum Oltu ilçesi, Güney Doğu da Kars, Güney Batı da Erzurum-Şenkaya ve Artvin-Ardanuç ilçesinin sınırları ile kesişmektedir. İlçe il merkezine 45 km uzaklıktadır. İlçe merkezi 2150 rakımda, Merdinik adıyla anılan küçük bir tepenin eteğinde kurulmuştur. Ön cephesi Göle Ovası'nın geniş düzlüğüne bakmaktadır.

İlçe eski bir göl yatağı olduğu için Göle Ovası olarak da anılmaktadır. Daha sonraları Sarıme boğazının açılmasıyla sular çekilmiş ve ova geniş bir düzlük halini almıştır. Bakırdağ, Kabak Tepe ve Allahuekber dağlarından gelen üç akarsu ile kılıç boğazı yoluyla gelen sular oluşan bu düzlükte birleşerek Kür ırmağının en büyük kolunu oluşturur. Sarıme boğazını aşan bu akarsu Yiğitkonağı köyü önünden yeniyor boğazını geçerek Ardahan sınırlarına ulaşır. Ardahan çıkışından sonra Hoçvan derelerinden gelen sularla da buluşarak Kür Irmağı adını İlçenin yüz ölçümü 1420 kilometredir. Güney tarafında yüksek dağlar bulunmaktadır. Selim sınırlarına denk gelen Kabaktepe 3050 metre, Kars sınırlarından Samayat 3047 metre ve Boğatep ise 3728 metre yüksekliktedir. İlçenin Güney sınırlarında da Allahuekber dağları bulunmaktadır. 2500-2800 metre yükseklikteki bu dağların üzerinde tepeler görülmektedir. Bunlardan Köroğlu Tepesi 2700 metredir. Ormanlık alanları genellikle bu tepe üzerinde görülmektedir. 3124 metre yükseklikte olan Ziyaret Tepesi ise bir toprak tabakasıyla örtülüdür (Öztürk, Küpeli, 2014, s. 74-75). Çıplak yerleri az olan bu dağın suları çok, çayırılık alanları ise geniştir. İlçenin Kuzeyinde yer alan Uğurlu Dağı üzerinde Göle, Ardahan ve Ardanuç yaylaları bulunmaktadır. Uğurlu Dağının bir kısmı ormanlık alan bir kısmı ise kalın toprak tabakası ile kaplıdır (K.K. 17, 20, 30, 32).

Göle Ovası önemli kır çiçekleri florasına da sahiptir. İlçenin bir kısmı ormanlık alanlarla yanı çam ağaçlarıyla kaplıdır. Boş kalan yerlerde yani çayırılık alanlarda ise çeşitli bitki türleri mevcuttur. İlkbaharda göle ovasını kaplayan sarı çiçekler ovaya özgüdürler. İlçe dağlarının Güney yamaçlarında ise daha çok baharatlık olarak kullanılan bitkiler

yetişmektedir (kekik, yarpuz). Tarlalarda atol, kımıl, yemlik, kuzukulağı, evelik adına Kürtçe “tevrş” denilen bir diken çeşidi; çayırılık alanlarda ve dağ eteklerinde ise kobuk, mendik, kuzukulağı ve mantar gibi yöreye özgü bitkiler bulunmaktadır (K.K. 13, 14, 28, 29).

İlkbahar geçince sarı çiçeklerin yerini bu sefer kırmızı-beyaz gelincikler alır. İlçenin içinde evlerin önlerinde de genellikle söğüt ve kavak ağılarına rastlanılmaktadır.

İlçe, ova olarak anıldığı için köylerine de genellikle ova köyü denilmektedir. Hem düzlük hem de ormanlık alanları bulunan ilçe de köylerin bir kısmı orman alanında bir kısmı da engebeli arazilerde kurulmuştur.

1.2.3.Göle'nin Ekonomik Durumu

Göle'de arazinin bir bölümü ormanlarla kaplıdır. Tarıma uygun düzlük alanlarda ise esmer buğday ve yumuşak arpa ekilir. Günümüze baktığımızda artık çeşitli kültürel bitkilerin ekimi de yapılmaya başlanmıştır. Bunlar korunga, fiğ, patates, soğan, marul, maydanoz, havuç, turp, şalgam ve lahanadır.

Tarım önceleri at, öküz gibi hayvanlarla ve insan gücü birleşmesiyle yapılırdı. Tarla ekiminde kara kotan, pulluk ve yedi çift öküzün çektiği vara soyu; Tarım araçları olarak da tırpan yanında örs ve çekici, yaba, dirgen, tırmık ve çalı süpürgesi kullanılırdı. Tarımda taşımacılık ise boyunduruk, sambağı, öküz arabaları kullanılırdı. Harman dövme ide genellikle gem (döven) ile yapılırdı. Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte artık modern tarım araçları kullanılmaktadır. Bunlar traktör, patos, balya makinası gibi.

Göle'de eskiden at, vazgeçilmez bir ulaşım aracıydı. Günümüzdeki gibi otomobil ve benzeri ulaşım araçları bulunmamaktaydı. Dolayısıyla yazları at arabaları kullanılırken kışları ise yine atların çektiği kızaklar kullanılırdı.

Hayvan yetiştiriciliği Göle halkının önde gelen geçim kaynağıdır. Halk yetiştirdiği hayvanların etinden ve sütünden oldukça yararlanmaktadır.

Günümüzde Göle ekonomik olarak sadece hayvancılık ve tarıma dayalı değildir. Bunların yanında kaz yetiştiriciliği, arıcılık, peynir üreticiliği gibi faaliyetlerde bulunmaktadır.

Kaz yetiştiriciliğinde ticarete yöneliş oldukça azdır. Ev hanımları eğer kazları fazlaysa gurbetteki akrabalarına belirli bir fiyat karşılığında satıp ev ekonomisine az da olsa katkıda bulunmaktadırlar.

Arıcılık, eskiden çok rağbet edilen bir iş değildi. Daha çok başka illerden gelenler burada bu işi yapmaktaydı. Fakat günümüzde artık yöre halkı bu işi kendi yapmaya başlamış bulunmaktadır.

Göle'nin geçim kaynaklarından biri de tabii ki peynirciliktir. Hemen hemen yirmiye yakın süt fabrikası bulunmaktadır. Süt, ilçenin köylerinden ve civar köylerden temin edilmektedir. Fabrikalarda neredeyse bütün peynir çeşitleri yapılmaktadır. Bu peynirler

birçok ile kargo vasıtasıyla ulaştırılmaktadır. Diğer ekonomik faaliyetlere baktığımızda aslında Göle en çok peynircilik faaliyetleriyle bilinmektedir.

1.2.4.Göle'nin Nüfusu

Göle toplamda 49 köy ve 7 mahalleye sahip bir ilçedir. 2021 yılının güncel nüfus bilgilerine göre Göle, 23.933 nüfusa sahiptir. Türkiye İstatistik Kurumu verileri neticesinde nüfusun 12.353'ü erkek, 11.580'i ise kadındır. Yani %51,61'i erkek, %48,39'u ise kadındır. İlçe bünyesinde farklı kültür ve dilleri barındırmaktadır. İlçenin çoğunluğunu Kürt nüfusu oluşturmaktadır. Kürtlerin yanı sıra Yerli Türkler, Terekeme Türkleri ve Türkmen Alevileri bulunmaktadır.

İlçenin geneline baktığımızda nüfus çoğunluğunu Kürtler oluşturmaktadır. Yerleşim olarak Kürt köyleri bir arada Türk köyleri de bir arada bulunmaktadır. Çok az da olsa bazı istisnaları vardır. <https://www.golenufusu.com>

GEÇİŞ DÖNEMLERİ

İnsan yaşamında üç önemli geçiş dönemi vardır. Bunlar doğum, evlenme ve ölümdür. Bu üç dönem kendi içinde birtakım alt bölümlere ayrılmaktadır. Âdetler, inançlar, töreler vb. işlemler söz konusu geçişleri bağlı bulundukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişiyi bu geçiş dönemi sırasında karşılaşılabileceği çeşitli tehlikelerden korumaktır. Çünkü inanışa göre insan bu dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere karşı açıktır (Örnek, 2014, s. 184).

Geçiş dönemlerinin ilki olan doğum, insanın dünyaya gelmesiyle başlar ve bu süreçte yine insanın kendini çeşitli kötülüklerden korumak için uyguladığı işlemlerle devam etmektedir. Doğum zaman ve mekân fark etmeksizin daima mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Soyun devamlılığını sağlamasının yanı sıra bir de ailede gücün, dayanışmanın artmasına vesile olur. Evlat sahibi olmak hem annenin hem de babanın çevresi ve dostları arasında saygınlık kazanmasını sağlar. Çünkü kısır kadın toplum tarafından nasıl olumsuz eleştirilere maruz kalıyorsa erkek de aynı durumla karşı karşıya kalır. Doğumda uygulanan âdetler, inançlar kadının çocuk sahibi olma isteğiyle başlar ve çocuk doğana kadar âdetlerin gerektirdiği işlemleri yerine getirmeye zorlar. Göle’de bu işlemler kısmen de olsa devam etmektedir. Fakat eskiye oranla azalma görmekteyiz. Örneğin bir kadının çocuğu olmuyorsa ilk önce doktora gidip tedavi olur veya doğum yapacağı zaman evde ebe kadını beklemek yerine hastaneye gitmeyi tercih eder.

Geçiş dönemlerinin ikincisi olan evlenme, kız ve erkeğin birlikte aile kurup soyunu devam ettirme arzusundan doğmuştur. Ayrıca kız ve erkekle birlikte iki tarafın ailelerinin de kaynaşması toplum açısından önemlidir. İki tarafın birleşme isteği öncelikli olarak aileleri tarafından onaylanmalıdır. Kızın erkek ailesi tarafından onaylanması gerekmektedir aynı şekilde erkeğinde kızın ailesi tarafından onaylanması şarttır. Farklı şekillerde evlenme biçimleri de vardır. Bunların ortaya çıkmasının en büyük sebebi de ekonomik şartlar gösterilebilir. Her toplum, grup ya da kişi kendi durumuna uygun evlenme biçimini seçer, kendisine uygun olmayandan da daima uzak kalmaya çalışır. Günümüzde Göle ilçesinde de yine bu âdetler hüküm sürmeye devam etmektedir.

Geçiş dönemlerinin sonuncusu olan ölüm, insanın bu dünya için değil de öte dünya için çalışmaya başladığı bir dönemdir. Doğum ve evlenmede olduğu gibi tabii ki ölüm döneminde de âdetlerin belirlediği birtakım işlemler uygulanmaktadır. Bunlarda yine kişinin kendini kötü hissetmesi ve öleceğini düşünmesiyle başlar. Bu tür işlemlerin yapılması hem ölen kişinin öte tarafta huzurlu olması hem de geride kalanların vicdanen rahat olması amacıyla yapılır.

1. BÖLÜM

DOĞUM

Doğum, kişinin içinde doğup büyüdüğü toplumun varoluş sürekliliği sağlama olgusudur. Doğum geçiş dönemlerinin ilk halkasını oluşturmaktadır. Doğum, soyun devam etmesi için bütün evrende var olan bir oluşumdur. Doğum olmalı ki geçiş dönemlerinin diğer evreleri de meydana gelebilsin. Soyun devamlılığı için önemli olan bu geçiş dönemi hem aile fertleri hem de komşu ve akrabalar tarafından oldukça hoş karşılanır. Her yerde olduğu gibi Göle’de de bu olay büyük bir coşkuyla karşılanır. Ailenin hemen hemen her üyesi bu olayı büyük bir sevinç içinde karşılar. Çünkü çocuk anne babanın birbiriyle olan bağını güçlendiren en önemli faktördür. Evliliğin mutlu bir şekilde devam etmesi ailenin çocuk sahibi olmasına bağlıdır her zaman. Doğum, birçok âdet ve inanmaların uygulandığı bir geçiş dönemidir. Bu âdet ve inanmalar aslında kadının evliliğe adım attığı ilk andan itibaren başlanmaktadır. Gelinin kucağına erkek çocuk verilmesi, yatağında erkek çocuk yuvarlanması gibi.

1.1. DOĞUM ÖNCESİ

1.1.2. Kısırlığı Giderme/ Gebe Kalma

Çiftler evrenin neresinde olursa olsun evlilik hayalleri kurarken bunun yanında bir de çocuk sahibi olma hayali vardır. Evlendikten sonra çocuk sahibi olamama durumu insanları tıbbi çarelerden başka bazı batıl itikatlara da yöneltmektedir. Bu durum genellikle eskiden kadınların çaresiz kalmasından dolayı meydana gelmiştir. Göle’de kadının kısır olması onun için zorlu bir dönemin başlangıcıdır. Doğu kültüründe çocuk özellikle erkek çocuk soyun devamlılığı için oldukça önemli bir durumdur. Kısırlık görüldüğü andan itibaren birtakım çarelere başvurulur bunlar tıbbi olmakla beraber daha çok batıl uygulamalardır. Çünkü eskiden Göle’de, kadınların bu tür bir sebepten dolayı doktora başvurması ayıp karşılanırdı. Ayrıca inanlar hastanelerdeki tedavilerden çok evde kendi uyguladıkları yöntemlere daha çok güvenmişlerdir.

Göle de evlenen çiftlerin hemen anne baba olması beklenir. Aksi takdirde çiftler büyüklerin baskılarına maruz kalabilirler. Çocuk sayısının iki veya üstü olmasına dikkat

edilir. Tek çocuk isteyen anne ve babalarda yine büyükleri tarafından hemen uyarılır. Bu tutum günümüzde de halen devam etmektedir.

Göle’de çocuğun olmaması genellikle kadına bağlanır. Erkek kendisinde pek de kusur olduğunu düşünmez. Eğer sorun erkek de olsa bile bu çevreye yansıtılmaz ve sorun yine kadına yüklenir.

Orhan Acıpayamlı konu ile ilgili tespitlerini “Türkiye’ de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü” adlı eserinde şu şekilde ifade etmiştir.

“...Nişanlı bir genç kız bile, ilerideki zürriyetini düşünerek bu yolda birçok çarelere başvurur. Bazı kadınlar uzun bir zaman veya hiç doğuramazlar. Böylelerine kısır kadın, tutuk denir. Cumhuriyetten önce karısı kısır olan bir erkek, yeniden evlenebilirdi. Cumhuriyetle beraber şehirden uzaklaşan bu âdet, bazı köylerde hâlâ yaşamaktadır. Bu gibi evlenmelerde ilk kadın, sonradan gelen kadının yanında bir mana ifade etmez. Hele ikinci kadın, erkek çocuk doğuracak olursa, birincinin değeri büsbütün düşer...”

Kadın evlendiği andan itibaren doğası gereği anne de olmalı. Anne olabilmesi için geçmişten günümüze kadar devamlılığını koruyan birtakım pratikler uygulanır. Kadının çocuk doğurmaması büyük bir hata olarak kabul edilir. Kadın hem aile hem de toplum içinde dışlanabilir. Kendi elinde olmayan bu durum sebebiyle her fırsatta suçlanır. Hiçbir konuda söz sahibi olamaz. Hatta üzerine kuma getirilmesini bile çaresizce kabul etmeye mecburdur.

Kadınların başvurduğu çareleri şöyle sıralayabiliriz:

Yatır ve türbe ziyaretleri, Eski Türk inancına baktığımızda ölümden sonra da hayatın var olduğu düşüncesine rastlamaktayız. Bu inanışa göre, insanlar ölümlle sadece bedenlerini kaybetmekte fakat manevi varlıkları yeryüzünde kalmakta ve geride bıraktıkları insanların hayatlarını etkileyebilmektedir. Dolayısıyla bu inanış, ölümün bitmediğini ifade eder. Kendisine tapınan, adaklar adanan, duaya hak kazanan kişiler genellikle din adamları ya da zamanında ülkesi için büyük mücadeleler veren savaşıçılardır. İnsanlar, bu kişilerin insanüstü yeteneklerinin olduğunu düşünür ve öldükten sonra da bunların devam ettiği görüşündedirler. Dolayısıyla Göle’de de insanlar halen bu kişilerin kendilerine yardım edeceği düşüncesindedirler. Umutsuzluğa kapıldıkları anda türbelere gidip dua eder, adaklar adayıp kurban keserler. İnsanlar her

ne kadar inançlarına bağlı kalsalar da yatır ve türbeleri birer vesile olarak kabul eder. Göle ilçesine bağlı Dedeşen köyünde bulunan Osmanlıca yazılı mezarlıklar; Kömür Baba Türbesi, Şeyh Ahmet ve Şeyh Muhammed Türbesi örnek olarak gösterilebilir. Fakat günümüzde bu tarz ziyaretler çok nadir görülmektedir.

Muska yaptırma ve büyü, Göle’de çoğu kişi muska yaptırmayı her ne kadar inkâr etse de hemen hemen bütün köylerde yaptırılmaktadır. Tabii bunlara inanmayan kesimler de bulunmaktadır. Yaptırılan muskayı kişi ya üzerinde taşır ya da evde bir yerde saklar. Bazen yastıklara dikenler ya da yine baş ucuna koyanlarda vardır. Muska görünmeyen güçlerden, nazardan korunmak için yaptırıldığı gibi bazen de çocuk sahibi olmak isteyenler tarafından da yaptırılmaktadır (K. K: 16). Çocuksuz kadınlar, yaptıkları yatır ve türbe ziyaretlerinde beşikler yapar ve bu beşiklerin içine bebek koyarlar. Ya da gittikleri bu yerlerden herhangi bir eşya alırlar veya toprak getirirler. Bunları evlerine getirip evin bir yerinde saklarlar. Bu eşyaların onlara uğur getireceğine inanırlar. Böylece çocuk sahibi olma inançları daha da artar (K. K: 19).

Halk hekimliği, Eskiden Göle’de sağlık imkanlarının yetersiz olmasından dolayı yapılan geleneksel tedavi yöntemleri günümüzde etkisini kaybetmiş olsa da çoğu köyler de halen uygulanmaya devam edilmektedir. Hastanelere çok fazla gidilmediği için bu işlerle genellikle köy ebeleri ilgilenmekteydi. Zile’de kısır kadının beline yakı konulur ayrıca kıyılmış et, maydanoz ve süttten bir ilaç yapılır. Keşan’da kısır kadınlar sıcak su dolu bir kazana oturtulur. Tavşan yağı ile karabiber karıştırılarak bir bez torba içinde kadının rahmine yerleştirilir. Bu yöntemin rahmi temizleyeceği düşünülür. Gaziantep’te kısır kadının beline mecleme diye adlandırılan bir yakı sarılır. Osmaniye’de ise en çok kullanılan yöntem buğa oturtmadır. Bölgede buğusuna en çok oturtulan şeyler süt, yeşil sebzeler ve tavuk pisliğidir. Tavuk pisliğini kullanma sebebi ise yumurtlama özelliğinin kısır kadına geçeceği düşüncesidir (Arı, 2016, s. 143). Göle’de de en çok tercih edilen tedavi yöntemi buğa oturtmadır (K.K. 3).

İlçe merkezinde ya da köylerinde çocuğu olmayan kadınlar köy ebelerine ya da halk hekimliği ile uğraşan kadınların yanına götürülerek onlardan yardım istenilirdi. Buğa oturtmanın farklı yöntemleri vardır bazı yerlerde yapılmış bazı yerlerde yapılmamıştır. Yapılan köylerde etkili bir çözüm yöntemi olarak kabul edilmiştir.

Saman buğuna oturtma, saman yakılarak belli bir süre iyice kızarması ve buhar çıkması beklenir. Çocuğu olmayan kadın bu samanın üzerine oturtularak, buharın kadının

rahmine gitmesi için belli bir süre bekletilir. Böylece bu buharın kadının rahmindeki iltihapları sökeceğine ve çocuk sahibi olabileceğine inanılır (K.K. 1, 3).

Ayran buğuna oturtma, ayran derin bir kabın içine boşaltılır. İçine de çocuğu olmayan kadının oturması için önceden ateşte kızdırılmış taş veya tuğla koyulur, üstüne de kadının yanmaması için herhangi bir bez örtülür. Kadın bu taşa oturtularak belli bir süre bekler. Daha sonra dinlemesi için yatağa alınır (K.K. 3, 19).

Ot buğuna oturtma, bu yöntem de diğerleri gibi yine birçok kişi tarafından denenmiştir. Doğada yetişen birçok bitki bu işlem için toplanmaktadır. Bunlar evelik, maydanoz, çemen, sarı çiçek, yarpuz, kobuk, medik, kuzu kulağı gibi bitkilerdir. Bu bitkiler suda kaynatılır ve geniş bir kova ya da leğenin içine alınır, çocuğu olmayan kadın bu suyun içine oturtulur. Buradaki amaç da yine buharın kadının rahmine gidip iltihapları sökmesidir (K.K. 3, 19, 10).

Toprak buğuna oturtma, kara toprak hem çocuğu olmayan kadınlar için hem de çocuk sahibi kadınların çocuklar için kullandığı bir yöntemdir. Yeni kazılıp çıkartılan toprak bir sacda kavrulur. Daha sonra çocuğu olmayan kadın bu toprağın üstüne oturtulur. Diğer yöntemlerde olduğu gibi kara toprağın da rahimdeki bütün iltihapları söktüğüne inanılır (K.K. 24, 25).

Arpa buğuna oturtma, bu yöntemde yine diğerleri gibidir. Arpa bazen kaynatılarak bazen de önceden suyun içinde bekletilerek kullanılırdı. Çocuğu olmayan kadın bu suyun üstüne oturtularak tedavi edilmeye çalışılırdı (K.K. 24, 25).

Koyun dışkısı (kermesi) buğuna oturtma, koyunların dışkısı sıcak iken toplanıp bir beze sarılırdı. Daha sonra çocuğu olmayan kadın bu bezin üstüne oturtulurdu. Yöntem ve amaç yine diğerleri gibidir (K.K. 3).

Çeşitli şeyler içirilerek kısırlığı giderme, çocuğu olmayan kadınlar doğadan çeşitli otlar toplayıp kaynatarak içerlerdi. Bunlar, evelik, ısırgan otu, kekik, papatya, pancar gibi otlardır. Bunların bütün iltihapları sökeceğine ve çocuk sahibi olacaklarına inanılırdı (K.K. 16).

Bel çekme, bele yakı vurulmasıdır. Karın ağrılarına iyi geldiği söylenilmektedir. Yumurtanın akı, un ve sabun ile yapılır daha sonra temiz bir bez ile kadının beli sarılır. Kişinin dayanma süresine göre birkaç gün kalır. Yine bu tedaviden sonra kadının çocuk sahibi olacağı düşüncesi hakimdir (K.K. 16).

Otlardan yapılan kremler, içmek için kullanılan otlar bazen de krem haline getirtilerek kullanılırdı. Bu kişinin isteğine bağlı ya da köy ebesinin tavsiyesi üzerine karar verilen bir durumdur. Yine bu şekilde bütün iltihapların temizleneceğine inanılırdı (K.K. 3, 16).

1.1.3. Gebelikten Korunma Yöntemleri

Göle’de kadının birden fazla çocuk doğurmasını istenilmektedir. Bu durum on, on bir gibi çocuk sayılarına kadar çıkmaktadır. Fakat belli bir yerden sonra çok çocuk sahibi olmak beraberinde ekonomik sıkıntıları da getirmektedir. Bazen de kadınların iş gücünden daha fazla yararlanmak adına hamile kalmamaları istenilir. Böyle durumlarda kadınlar doktora götürülmediği gibi tek başlarına gitme imkanları da yoktu dolayısıyla kendi çözümlerini kendileri üretmek zorundaydılar. Hatta hamile olduğunu öğrenen bazı kadınlar düşük yapmak için çeşitli ilaçlar içip çocuğun düşmesine neden olmuşlardır, aspirin gibi. Göle’de olduğu gibi ülkenin çeşitli yörelerinde kadınlar, hamile kalmamak için çeşitli yöntemler uygulamışlardır. Yusufeli’nde kadın hamile kalmasın diye katırtırnağı yedirilir, Erzurum’da gebe kalmak istemeyen kadın kedi manığını atın üzengisinden geçirir, yılan kabuğu adı verilen tütsünün üstüne oturur (Arı, 2016, s. 144). Göle’de ise gebelikten korunmak için;

- Aspirin içmek (K. K: 25)
- Ağır kaldırmak, ağır bir iş yapmak. Bu genellikle gebeliği sonlandırmak için yapılan bir eylemdir (K. K: 23)
- Emzik şeklinde bir aleti rahim ağzına yerleştirmek (K. K: 19)
- Yüksekten atlamak (K. K: 10)
- Kınayı kaynatıp içmek (K. K. 1)

Günümüzde bu yöntemler yok denilecek kadar azdır çünkü çocuk sahibi olmak istemeyen kadınlar hastaneye gidip gerekli önlemleri almaktadır.

1.1.4. Çocuğun Cinsiyeti

Gebelik sırasında belki de en çok önem verilen durum çocuğun cinsiyetidir. Burada anne ve babanın isteğinden çok içinde bulunulan toplumun isteği ağır basmaktadır. Kırsal

kesimlerin her yerin de olduğu gibi Göle’de de eskiden daha çok erkek çocuk istenilmektedir. İlk çocuğun erkek olması onlar için önemli bir olay olarak kabul edilmektedir. İlk çocuğun erkek olması baba için oldukça mühim çünkü ne kadar çabuk büyürse babaya o kadar erken yardımda bulunur anlayışı mevcuttur. Doğumlar erkek çocuk doğana kadar devam eder. Eğer kadın belli bir süreden sonra erkek çocuk doğuramazsa, erkek ikinci defa evlenmeyi kendisine hak görür. Dolayısıyla bu durum kadın üzerinde büyük bir baskı oluşturmaktadır. Bu nedenle kadın çocuğun cinsiyetinin etkileyeceği ya da cinsiyeti belirtecek birtakım uygulamalar yapmaktadır. Ekşi yiyecekler yiyen kadının kız doğuracağı, tatlı yiyecekler yiyen kadının erkek doğuracağına inanılır. Göle’de de bu inanış halen yaygınlığını korumaktadır.

Eskiden olduğu gibi günümüzde de aileler ilk çocuğun erkek olmasını isterler. Erkek çocuk için adaklar adanır, kurbanlar kesilir, yatır ve türbe ziyaretlerine gidilir. Çünkü soyun devamlılığı için erkek çocuğa ayrıca önem verilir. Hatta bundan dolayıdır ki düğün günü gelinin kucağına erkek çocuk verilir. Çocuğun cinsiyetini öğrenmeye yönelik bu uygulamalar eski Türklerde de mevcuttur. Bunu Dede Korkut Hikâyelerinden ulaşabiliriz. Dede Korkut’a göre erkek çocuk isteyen kadın kuru çaylara sücû döker ve kara giyimli dervişlere nezirler verir. Anadolu’ya baktığımızda ise Erzurum’da tandıra hamur atılır, hamur ortadan kabarırsa doğacak çocuk erkek, içe çökerse kız olacağı düşünülür. Bir farklı uygulamaya da Tokat’ta rastlamaktayız. Burada ise hamile kadının kirpikleri dökülürse oğlan, dökülmezse kız olacağına inanılır. (Arı, 2016, s. 146). Göle’de ise yukarda örnek verdiğimiz gibi düğün günü gelinin kucağına erkek çocuk verilir, yine doğacak çocuğun erkek olması için adaklar adanır. Bunlar dışında Göle’de çocuğun cinsiyetini öğrenmek için aşağıdaki uygulamalar yapılmaktadır:

Hamile kadının karnı dik ve ileriye doğru ise erkek, geniş ve kalçalara doğru yayılıyorsa kız demektir (K. K: 3).

Hamile kadının yüzüne bakılarak da cinsiyet tahmine yapılmaktadır, eğer kadının yüzü güzelse çocuk erkek, çirkin, sivilceli veya çilli ise kız olduğu anlamına gelmektedir. (K. K: 12).

Görülen rüyalara göre de cinsiyet tahmini yapılmaktadır. Eğer rüyada altın ya da herhangi değerli bir maden görülürse çocuğun erkek olacağına inanılır. Tam tersi değerli olmayan herhangi bir maden de kız olacağına işaret etmektedir (K. K: 1).

Cinsiyet belirlemede uğur böcekleri de rol oynamaktadır. Uğur böceklerini ellerine alan kadınlar kız, erkek diye sırayla tekrarlar eğer kız da uçarsa kız erkekte uçarsa da erkek olduğuna inanırlar (K. K: 1).

Bütün bu uygulamalar Göle’de halen devam etmektedir. Özellikle yaşlı kişiler hamile bir kadın gördüklerinde hemen bu uygulamalardan biriyle tahmin yürütmeye başlar.

1.1.5. Hamilelik

Hamilelik, normal olarak dokuz ay süren bir süreçtir. Fakat erken doğumlarda olabilmektedir. Bu süreç içinde anne adayını farklı duygular içindedir ve bu durum onu çevreye karşı daha olgun davranmaya itmektedir. Ayrıca hamileliğin etkisiyle etrafındakilere karşı daha duygusal davranmaya başlar. En ufak bir olay bile hamile kadını üzebilir. Bir kadın hamile olduğunu şu belirtiler neticesinde anlar:

- Baş dönmesi
- Mide bulantısı
- Adet gecikmesi
- Yüzde çökme oluşması, göz altının morarması
- Halsizlik
- Sürekli uyku halinde olma

Bu belirtilerden sonra anne adayını hamileliğini ilk olarak eşiyi paylaşır. Daha sonra anne, abla ve yakın arkadaşlara söylenir. Göle’de ayıp karşılanması sebebiyle babaya, kayınpedere ve kayınvalideye söylenmez. Gelinin hamile olduğunu en son büyükler duyar. Bunu aradaki kişi uygun bir üslupla dile getirir. Hatta bu haberi veren kişi “müjdemo isterim” deyip karşılığında herhangi bir hediye ister. Eskiden kadının hamile olduğu bazen doğuma kadar bile söylenmezdi.

1.1.6. Aşerme

Halk arasında aşerme, hamile bir kadının bazı yiyecek ve nesneleri yemekten kaçınması ya da tam tersi belirli şeyleri yemek istemesidir. “*Aşeren kadın ne bulursa yemeli ister iyi olsun ister kötü, az da olsa tadına bakmalıdır. Aşeren kadın her gördüğünü yemediği*

takdirde çocuğu şaşsı, eğri kulaklı, büyük boyunlu olur” (Örne, 2014, s. 187). Göle’de bu inanış halen devam etmektedir. Aslında bu durum kadının değil de çocuğun istemesi sonucunu doğurmaktadır.

Aşeren kadın genellikle acı, ekşi ve baharatlı şeyleri yemekten kaçınır ya da yakınları tarafından kaçınmaya zorlanır. Bu tutum çok yaygındır ve “ye ekşiyi, doğur Ayşe’yi” tekerlemesinde de anlatımını bulmaktadır. Buna karşılık tatlı yiyecek ve içeceklerse oğlan çocuğunun önbelirtisi olarak yorumlanmaktadır. Bu durumda da “ye tatlıyı, doğur atlıyı” tekerlemesiyle açıklanmaktadır. Öte yandan yaygın olan bir inanç da tatlı, ekşi ayrımı gözetmeksizin, aşeren kadının canının çektiğini yemesidir. Çünkü yine çok yaygın olan bir inanca göre, canının çektiğini yemeyen kadın bunun zararını sonradan çocuğuna çektirir. Aşağıdaki kaynak kişi açıklaması ve buna ekleyeceğimiz daha nicesi bu endişeyi ortaya koymaktadır.

Göle’de de aşerme döneminde anne adayının yeme içmesinde çeşitli değişiklikler meydana gelmektedir. Bazı yiyecekleri yemek isterken bazılarında aşırı derecede tiksindir. Hamilelikten önce çok sevdiği yemekleri ya da yiyecekleri bu dönemde görmek bile istemeyebilir. Bazı hamileler hiç aşermeye de bilir. Mide bulantıları da öyle. Bazı hamileler mide bulantısı şikâyeti çekerken bazıları hamilelik boyunca bu durumla hiç karşılaşmayabilirler. Göle’de aşeren kadının, canının çektiği şeyleri yemediği takdirde doğacak çocuğun gözü kalacağına ve vücudunda herhangi bir yerinin eksik doğacağına inanılır. Bu nedenle hamile kadının canı ne çekerse bulunup yedirilmeye çalışılır.

Aşerme döneminde anne adayı sadece yiyecek ve içecek aşermeyebilir. Bazı anne adayları toprak, kül, kum gibi şeyleri de aşerebilmektedir (K. K: 16). Bu duruma sebep olarak da kadının vücudundaki herhangi bir maddenin eksikliği gösterilebilir.

1.1.7. Doğum Şekli

Göle’de eskiden doktorların, hastanelerin az olması, iklimden ötürü ulaşım şartlarının zor olması doğumların çoğunun evde olmasına sebep olmuştur. Köylerde evlerde köy ebeleri ya da bu konuda artık tecrübe edinmiş kişiler tarafından yapılan doğumlar hastanelerde yapılan doğumlardan doğal olarak farklıdır.

1.1.7.1. Normal Doğum

Göle’de normal doğum köy ebeleri, yaşlılar ya da bu konuda tecrübe sahibi kişilerin doğuma herhangi bir cerrahi müdahale de bulunmadan doğumu gerçekleştirmeleridir. Köylerin hemen hepsinde doğum normal yollarda olmaktadır. Fakat zor olan gerçekleşen doğumlarda mevcuttur. Dolayısıyla doğumda ölen kadın sayısı da fazladır. Eskiden kadın, hamileliğinden utandığı için bunu aile büyükleriyle paylaşmazdı hatta sancısı başladığında bile bir oda da tek başına doğumu gerçekleştirenler bile mevcut.

1.1.7.2. Oturarak Doğum

Göle’de eskiden çoğu kadın doğumunu tek başına yapmaktaydı. Bunun en temel sebebiyse çoğunun utanması ve bu durumu ayıp olarak değerlendirmesidir. Oturarak doğumda kadın yere oturarak ıkınmaya başlar, ıkınmayla birlikte kadın kısa bir sürede doğum yapar.

1.1.7.3. Diz Çökerek Doğum

Göle’de doğum yapacak kadın dizlerinin üzerine çöker. Yanında varsa kayınvalidesi ve köy ebesi biri ön taraftan biri de arka taraftan kadını tutar. Ebenin amacı doğacak çocuğu yere düşürmeden tutmaktadır. Önden tutan kadın ise doğum yapan kadının karnına hafiften baskı yapar. Bu durumda doğum yapan kadına moral ve cesaret veren sözlerde söylenir.

1.1.7.4. Yatarak Doğum

Göle’de bir diğer doğum seklide yatarak doğumdur. Yatarak doğum genellikle bazı rahatsızlıklarından dolayı ayakta ya da diz üstü duramayan kadınların tercih ettiği bir doğum şeklidir. Genellikle beli ağrıyan kadınlarda uygulanır, bir de çok fazla kanama olabilecek durumlarda bunu önlemek için bu doğum şekli tercih edilir. Köy ebesi ya da

bu konuda tecrübesi olan herhangi bir kadın, dizleriyle doğum yapan kadının karnını ileri doğru bastırır. Bunu elleriyle de yapabilir. Başka bir kadında çocuğun gelişini bekler.

1.1.7.5. Tutunarak Doğum

Tutunarak doğum, doğum sancısı başlayan kadının herhangi bir yere, ipe, sağlam bir tahtaya tutunarak doğum yapmaya çalışmasıdır. Altay boylarında ve Kırgızlar 'da kadının doğum saati yaklaşınca, oba kadınları doğum yapacak kadının evine toplanırlar. Tecrübeli bir kadın ya da ebe, çadırın tam orta yerine bir direk yerleştirerek ona bir urgan bağlar. Bu urganın bir ucu duvara bağlanıp doğum yapacak kadının koltukları altından geçirilerek doğum yapmasına yardımcı olunur (İnan, 2015, s. 168). Göle' de çoğu kadın doğum sancısı başladığında kayınvalidesine ya da herhangi başka bir kadına söylemeye çekinirlerdi. Dolayısıyla doğum esnasında çoğu zaman tek oldukları için genellikle bir yere tutunarak kendilerince destek alarak doğum yaparlardı.

1.1.7.6. Atlayarak Doğum

Sancısı başlayan kadın doğumun daha erken olması için yüksek bir yerden atlar. Bir sandalyeden, sedirden ya da başka yüksekçe bir yer olabilir. Göle'deki kadınlar eskiden çok fazla imkanları olmadığından doğumu hızlandırmak adına kendilerince böyle bir çözüm yolu üretmişlerdir

1.1.7.7. Sezaryenle Doğum

Eskiden kırsal kesimlerde yaygın olan bir durum değildir. Günümüzde yaygınlaşmaya başlamıştır. Göle'de artık anne adayları kontrolleri için sürekli hastaneye gitmektedirler. Bundan dolayı da doğumun kolay mı ya da zor mu olacağı önceden doktorlar tarafından söylenmektedir. Eğer normal doğuma engel teşkil edecek herhangi bir durum yoksa tercih edilmez ama normal doğuma engel teşkil olacak bir durum varsa anne adayları sezaryen doğuma alınır. Fakat bu doğum şekli çok tercih edilen ya da istenilen bir durum

değildir. Çünkü sezaryenle doğum yapan kadının bakıma ihtiyacı vardır ve sonrasında çokça ağır işler yapmaması gerekmektedir. Köyde yaşayan bir kadın için oldukça zor bir durum.

1.2. DOĞUM SIRASI

Pertev Naili Boratav, doğumun kolay gerçekleşmesi için uygulanan bazı pratikleri şu şekilde açıklamıştır. “Doğumun kolay olmasını sağlamak için, gebe kadını yürütme, vücudunun belli yerlerini ovma gibi belli hareketler dışında büyüklük birçok tedbirlere de başvurulur. Bunların hemen hepsi sympathique ve homeopathique (taklit, benzerlik, buluşma) büyü ilkelerine dayanır. En yaygın işlemlerden biri, içine Meryem ana eli veya Fatma ana eli denen bitki konmuş sudan içirmektir. Kurutulmuş haliyle bu bitki su içine konulunca açılır; böylece, onda döl yatağının açılmasını sağlayan bir gücün bulunduğu inancından hareket edilmiş oluyor. Doğum sancısı çeken kadının kendi saç örgülerini çözmek gibi tedbirlerde de aynı düşünce izlenmiş oluyor” (Boratav, 2015, s. 170-171). Yakut Türklerine baktığımızda da erkeklerin doğum öncesinde ormana gidip üç kazık hazırladığı görülmektedir. Yine Altay Türklerinde doğum esnasında ev, kiler ve sandık kilitleri açılır (Arı, 2016, s. 146). Doğum sırasında uygulanan pratikler doğumun daha rahat gerçekleşeceği yönündedir. Göle’de bu pratikler artık yok denilecek kadar azdır.

1.2.1. DÜĞÜM ÇÖZME

Göle’de eskiden doğum yapamayan kadınlar için düğüm çözülürdü. Eskiden kadınlarda erkeklerde kemer olmadığı için bellerine elbiselerinin üstüne çarşaflardan kestikleri bezleri düğüm yapıp bağlardı. Doğumu zorlaşan kadının doğumunu kolaylaştırmak için bu bezlerden düğüm yapıp bağlayan kadınların ya da erkeklerin yanına gidilirdi. Kadın düğümünü açıp suya batırırdı daha sonra bu suyu doğum yapan kadına içirirlerdi. Böylece doğumun kolay gerçekleşeceği düşünülürdü.

- Kapalı kapalıların açılması
- Düğümlü bohçaların çözülmesi
- Kadınların ya da erkeklerin bellerine sardıkları lastik düğümlerinin çözülmesi

- Kadının saç bağlarının çözülmesi

Yine doğumun kolay gerçekleşmesini sağladığını düşündükleri pratiklerdir.

1.2.2. HAVAYA ATEŞ ETME

Havaya ateş açma geleneği eskilerde kalmış günümüzde devamlılığını koruyamamıştır. Bu gelenekte de amaç yine doğumu kolaylaştırmaktır. Havaya ateş açılarak kötü güçlerin doğum yapan kadından uzaklaşacağı düşüncesi mevcuttur. Bazı yerlerde doğumun kolaylaşması için bazı yerlerde de bu müjdeli haberi etraftakilerle de paylaşma isteğinden doğmuştur. (K.K. 31, 33).

1.2.3. YÜKSEKTEN ATLATMA

Sancıları başlayan kadın yüksek bir yerden su teknesi, sedir, sandalye gibi bir yerden atlatılır. Bu da yine doğumun daha kolay ve çabuk olması için yapılan bir yöntemdir.

1.2.4. OCAKLI (CÖMERT) BİRİNDEN EŞYA GETİRME

Göle’de halk arasında kötülük bilmeyen, kötülük bulaşmayan bazı insanlar vardır. Ya da al kız yakaladığına inanılan kişiler. Bu insanlar halk arasında büyük bir itibara sahiptirler. Dolayısıyla doğumu kolaylaştırmak için bu kişilerden yardım istenilmektedir. Bu kişilerden alınan eşyalar doğum yapan kadına götürülür böylelikle doğumun kolay olacağına inanılır.

1.3. DOĞUM SONRASI

1.3.1. Göbek Kesme

Göbek kesme işlemi çok dikkatli bir biçimde ve köy ebeleri tarafından yapılmaktadır. Doğan çocuğun göbeği belli bir ölçüde kesilmektedir. Eskiden bu işlemler evde yapıldığı için ya makas ya da temiz bir jilet kullanılırdı. Kesilen göbek daha sonra bir

iple bağlanılır ve düşünceye kadar öyle kalır. Diğer parçası da inançlara göre temiz bir yere gömülmelidir. Cami avlusuna, okul bahçesi vb. yerler gibi.

Çocuğun eşi de çok dikkatli bir şekilde takip edilir. Çocuktan sonra gelen eş suyla yıkanır. Daha sonra temiz bir beze sarılarak yine çocuğun göbeğinde olduğu gibi temiz bir yere gömülür.

Bu uygulamaların sebepleri ise göbeğin ve eşin çocukla bir bütünlük içinde olduğu düşüncesidir. Yani okul bahçesine gömülmeleri çocuğun öğretmen olma ihtimalini doğurur.

Günümüzde doğumlar artık hastanelerde olduğu için çoğu kişi bu tarz şeylere çok önem vermemektedir. Bu da doğum ortamlarının değişmesiyle birlikte gelenekselliğin de yavaş yavaş azalmaya başladığını göstermektedir. Ama yapılan araştırmalara bakıldığında kırsal kesimlerde durumun halen aynı olduğunu söyleyebiliriz.

1.3.2. Doğum Yapan Kadının Yatağa Alınması

Doğum yapan kadına banyo yaptırıldıktan sonra hemen yatağa alınır ve güçten düşmesin, sütü gelsin diye tatlı bir şeyler verilir. Özellikle normal doğum yapmışsa hemen çay içirilir. Çocuğa da banyo yaptırılır ve pişik olmaması için koltuk altına biraz tuz serpilir. Daha sonra çocuk kundaklanır. Çocuk aynı gün hemen emzirilmez ertesi güne bırakılır. Yatağa alınan kadının başucuna demir olan herhangi bir şey konulur, yastığına iğne batırılır, baş ucuna Kur'an-ı Kerim koyulur. Ayrıca yanında mutlaka birileri kalır özellikle akşamları yalnız bırakılmamaya çalışılır. Bunların sebebi ise kırkı çıkmayan kadına doğaüstü güçlerin ve Al kızının zarar vereceğine inanılıyor olmasıdır (K. K: 1)

1.3.3. Bebeğin Eşi ve Göbeği ile İlgili Uygulamalar

Doğumda bebeğin eşi alınmadan göbek kesilmez. Bazı doğumlarda çocuk rahat bir şekilde doğsa bile eş geç düşebilir. Bunun için de bazı uygulamalar yapılmaktadır. Köy ebesi ya da bu işi bilen biri eliyle kadının karnına yukardan baskı yapar bunun sebebi ise eşin yukarı çıkmasını önlemek ve daha kolay bir şekilde düşmesini sağlamaktır. Ya

da kısırlıkta olduğu gibi kadın koyun dışkısına oturtulur. Bununda yine eşi düşürmede faydalı olduğuna inanılır (K. K: 1).

1.3.4. Ad Kazanma

Toplumsal hareketlilik bakımından grup kimliğinin kişisel kimliğe göre daha ön planda olduğu dönemlerde kişi, içerisinde bulunduğu toplumda kazanmış olduğu ad ile bir konuma yükselir. Kazanmış olduğu ad ile kişi artık sıradan biri değildir (Şayhan, s. 216). Bu bağlamda çocuğa ad verme her ne kadar basit bir olay gibi gözükse de aslında her toplumda her ailede büyük bir öneme sahiptir. Çünkü çocuğa güzel bir ad vermek her anne babanın borcudur. Verilen adların çocukların kişilikleri üzerinde büyük bir etkisi olduğuna inanılır.

“Adın sözcük anlamının, o adı taşıyana geçtiğine inanılmaktadır. Örneğin bir çocuğa Demir adı verilirken bu işin psikolojik temelinde, çocuğun demir gibi sağlam ve dayanıklı olacağı isteği ve inancı yatmaktadır” (Örnek, 2014, s. 206).

Göle’de ad vermede çeşitli faktörler etkilidir. Eskilere baktığımızda bu iş daha çok aile büyüklerine bırakılırdı. Aile büyükleri ya Kur’an’dan bir isim seçerler ya da aile büyüklerinden babasının, annesinin ve buna yakın kişilerin adlarını koyarlar. Daha sonra evde bulunan dede ya da hoca getirilerek çocuğun kulağına isim okutulur. Fakat bu isimler kullanılmaz. Aile hangi ismi verdiyse o isimle seslenir çocuğa.

Ad verme geleneğinin Orta Asya kaynaklı olduğu söylenebilir. Eski Türklerle baktığımızda çocuğa hemen ad verilmezdi ya da geçici bir ad verilirdi. Örneğin Dede Korkut Hikâyelerine baktığımızda çocuğun ad alması için önce kahramanlık yapması gerekmektedir. Altay destanlarında kahramanların adlarını Tanrı ve ruhlar verir. Kırğız destanlarına baktığımızda ise kahramanlar adlarını ya peygamberlerden ya da ak sakallı evliyalardan alır (Arı, 2016, s. 149).

1.3.5. Al Basması

Al basması eskiden sıkça karşılaşılan bir durumdu. Bu yüzden yeni doğum yapmış kadınlar asla yalnız bırakılmaz. Ya da yanlarına Kur’an’ı Kerim koyulur. Bunun dışında

yataklarına iğne batırılır ve yanlarına demir bir eşya koyulur. Al karısının bunlardan korkup kadına yaklaşmayacağına inanılır (K. K: 1).

Kaynak kişinin anlattığına göre doğum yaptıktan sonra odada bir süre tek kalmıştır. Daha sonra yanına küçük yaştaki görümcesi gelmiş fakat saçları dağınık, yüzü biraz tuhaf değişmiş halde. Küçük kızın görümcesi değil de al karısı olduğunu söylemektedir. Daha sonra kötüleşen kadının kendine gelmesi için boz kır at getirilip kişnetilmiş. Kadın ondan sonra kendine geldiğini ifade etmektedir. Ayrıca bunun dışında havaya ateş etmek ve buz kırmanın da al karısını uzaklaştırmak için kullanılan yöntemlerden olduğu söylenilmektedir. Bir diğer yöntem de al karısına yedi sülalemden uzak duracaksın diye küfredip onu korkutmaktır. Böylece al karısı bir daha o aileye musallat olmaz (K. K. 1).

“Al karısının lohusa kadınlardan başka ahırdaki atlara da musallat olarak onların yeşellerini ve kuyruklarını ördüğünü, atları sabaha kadar koşturarak yorduğuna inanılır” (Çobanoğlu, 2003, s. 124).

Eskiden hemen her köyde al karısını gördüğünü söyleyen birilerine rastlamak mümkündür. Günümüze baktığımızda böyle durumlarla karşılaşmak mümkün değildir. Bazı kişilerin ifadelerine göre eskiden evler taşandı ve elektrik çok fazla yoktu. Dolayısıyla kadınlar tek kalınca çok korkup böyle halüsinasyonlar görüyor olabilirler.

Lohusalık süresi Göle’de kırk gündür. Yeni doğum yapmış kadın kırk gün boyunca yalnız bırakılmaz ve akşamları dışarı çıkmasına izin verilmez. Hem annenin hem de bebeğin kötü güçler tarafından zarar göreceğine inanılır. Lohusalık süresi köy ve merkezlere göre farklı sürelerde bitmektedir. Eğer yeni doğum yapmış kadın köyde yaşıyorsa ve yapması gereken işler bulunuyorsa evde kalma süresi maksimum üç gündür. Kadın daha sonra yataktan çıkıp günlük hayatına devam eder

(K. K: 19).

Lohusalık döneminde akrabalar, komşular göz aydınlığına gider. İlk gidişte hediye götürülmez fakat ikinci göz aydınlığına gidildiğinde mutlaka bir hediye götürülür. İlk hediyeler aile üyelerinden gelir. Hediyein değeri ailelerin maddi durumuna göre değişir. Bu para, bebek için kıyafet, altın olduğu gibi yemekler de yapıp götürülür

(K. K: 1).

1.3.6. Kırk Çıkarma

Doğumdan kırk gün sonra anne ve bebek artık temizlenmiş sayılır. Anne banyo yapar abdest alır. Bebeğe de banyo yaptırılır. Göle’de kırk çıkarma işlemi genellikle sarı olan çeşitli malzemelerin suyu atılma işlemiyle gerçekleştirilmektedir. Yani altın, buğday, arpa, yumurtanın sarısı gibi. Bebek bu suyla banyo yaptırılır.

Kırkı Çıkan Bebeğin Mevlidi İçin Hazırlanan Hediye

1.3.7. Kırk Basması

Lohusayla çocuğun, doğumdan sonraki kırk gün içerisinde hastalanmalarına genellikle kırk basması, kırk düşmesi, kırk karışması veya lohusa basması denir (Örnek, 2014, s. 203). Ülkenin çoğu yerinde olduğu gibi Gölle’de de buna kırk basması denir. İnanişâ göre yeni doğum yapmış bir kadın ve bebeği kırk gün boyunca çeşitli tehlikelerle karşı karşıyadır. Dolayısıyla bu kırk gün boyunca dışardan herhangi birinin gelip anneyle çocuğu görmesi doğru karşılanmaz. Bunun anneyle bebeğe zarar vereceği düşünülür. Ayrıca kırklı kadının pis olduğu düşüncesi yaygındır ve bu süre zarfında kadın herhangi bir şeye çok dokunmaz. Bu süre zarfında çocuğun çok fazla sancısı varsa ve çok fazla ağlıyorsa kırk ayak denilen böceği ezip anne sütüyle birlikte çocuğa verirler. Kırk günün sonunda anne temizlenmiş sayılır ve kırklanan suyla banyo yapar (K. K: 3).

“Yeni doğum yapan kadın ve doğan bebekler kırk gün için temiz olarak kabul edilmezler. Bu nedenle temizlendikten sonra, ancak topluma saf ve temiz olarak dönerler” (Cingöz ve Santur, 1998, s. 336).

“Erzurum’da kırk basması olan çocuk ağlar, huysuzlaşır, meme almaz, uyumaz. Kadın adetli iken veya gusül abdesti alması gerekirken, almadan kırklı görülmeye gidilirse çocuğun ölümüne sebep olacağına inanılmaktadır” (Taş, 1996, s. 205).

1.3.7.1. Kırkın Kırka Karışması

Kırkın kırka karışması yeni doğum yapmış iki kadının aynı ortamda bulunması demektir. Bu durumda yine hoş karşılanmayan bir durumdur. Çünkü lohusa olan bir kadının kırkı diğer lohusa olan kadını basar ve bu kadın gün geçtikçe kötüleşmeye başlar. Bunu düzeltmek için de kırkı basan kadından herhangi bir eşya getirilir ve böylece düzeleceğine inanılır.

Bu durum bebek için de geçerli. Yine aynı şekilde bir bebeğin kırkı diğer bebeği basabilir. Bunun sonucunda bebek huysuzlaşır, hastalanmaya başlar. Böyle durumlarda iki bebek içinde Kur’an’ı Kerim okutulur.

1.3.7.2. Et Basması

Yeni doğum yapmış lohusalı bir kadını görmeye giderken evine et götürülmesi yine hoş karşılanmayan bir durumdur. Bunun hem anne için hem de bebek için kötü sonuçlar doğuracağına inanılır.

1.3.7.3. Ölü Basması

Yeni doğum yapan kadın ile ölen birinin kırkları aynı zamana denk gelebilir. Böyle durumlarda birinin öleceği inancı vardır. Bazen de hiç kimseye bir şey olmadığına da şahit olunmuştur. Böyle durumlarda ölmüş kişi için su kaynatılan kazanlarda tekrardan su kaynatılır, anne ve bebek bu su ile yıkanır. Böyle ne anneye ne de bebeğe bir şey olmayacağı düşünülür. Cenaze evinden çıkan kişi yeni doğum yapmış kadının evine gitmeden önce mutlaka başka bir eve uğrayıp öyle gitmeli aksi halde ya annenin ya da çocuğun zarar göreceğine inanılır.

“Artvin’de, kırk basmaması için, bir evden cenaze çıkarsa ve çocuk uykuda ise çocuk uyandırılır. Ayrıca iki lohusalı karşılaşırsa, kırk basmasının diye birbirlerine sarılmazlar. Çocuğun üstünden bakmazlar. Kırklı çocuğun çamaşırları ikindiden sonra dışarıda bırakılmaz” (Balıkçı, 2001, s. 68).

Göle’de de yine kırklı çocuğa akşam banyo yaptırılmaz ve çamaşırları gece dışarıda bırakılmaz. Bu durumların uğursuzluk getireceğine inanılır.

1.3.8. Sarılık

Sarılık, yeni doğan bütün bebeklerde görülmektedir. Bu yüzden doğumdan bir hafta sonra bebeğin bir sağlık kuruluşuna götürülüp muayene edilmesi gerekmektedir. Eğer sarılık ileri bir seviyede ise bebek hastanede kontrol altına alınır. Evde geçirecek durumda ise de anneye bebeği bol bol beslemesi tavsiye edilir. Sarılık, bebeğin beslenmesine dikkat edildiği takdirde çok endişe duyulacak bir hastalık değildir.

Tabii eskiden sarılık için değişik pratikler geliştirilmiştir. Bunlar:

- Suya altın ve sarı boncuk atarak bu suyla bebeği yıkamak (K. K: 10)
- Bebeğin kıyafetine vücuduna degecek şekilde altın konulur (K. K: 1)
- Bebeğin beşine sarı iplik bağlamak (K. K: 22)
- Bebeğin üstünü sarı vala ile örtmek (K. K: 25)
- Bebeğe sarı renkli kıyafetler giydirmek (K.K: 25)
- Bebeğin bulunduğu oda da sarı ışık yakmak (K. K:12)
- Evde sarı olan yiyecek ve malzemelerle yemek yapmamak (K. K: 3)

Günümüzde durumlar farklı, sarılık olan bebekler hastanelerde tedavi edilmektedir.

1.3.9. Kül Mahmağı

Kül mahmağı, eskiden bebeklerin kara toprağa sarılmasıdır. Yeni doğmuş bebeklerin daha sağlıklı olması için uygulanan bir yöntemdir. Bu yöntem zayıf doğan ve sancısı olan bebekler için de kullanılmıştır. Kadınlar kara toprağı alıp temiz bir şekilde eleyip saçlarda kavururlar. Daha sonra bezlere dökerek bu bezlerle de bebekleri sararlar. Günümüzde nadirde olsa görülmektedir. Yaptığımız görüşmeler neticesinde topraklanan bebeklerin günümüzdekilere göre daha sağlıklı olduğu görüşü mevcuttur.

1.3.10. Süt Kaçması/ Süt çağırma

Süt kaçması yeni doğum yapmış her kadının başına gelebilir. Bazen kadının aniden korkması, aniden kötü bir haber alması sütünün kaçmasına neden olabilir. Sütün kaçmaması için ya da geri gelmesi için süt yapacak yiyecekler daha çok tüketilmeye çalışılır. Bunun dışında sütün gelmesi için banyo da yaptırılır. Eğer emziren anne başka bir eve giderse sütü orada kalmasın diye mutlaka içecek bir şeyler içirilir.

1.3.11. Nazar

Bütün toplumlarda yaygın olarak görülen nazar inancının kökeni, neolitik zamanlara kadar uzanmaktadır. Girit'te, Aşağı Mısır'da, Kuzey Fransa ve Britanya gibi yerleşim

yerlerinde çeşitli nazarlıklara rastlanılmıştır. Araştırmalar neticesinde eski dönemlerden itibaren nazarın, kötü etkilerine inanma ve bu etkilere karşı tedbir alma bilgisinin köklü olduğu görülmüştür (Koşay, 1956, s. 86).

“Bunlara benzer olarak nazardan korunmak için Mısırlılar, Fenikeliler, Yunanlılar ve Romalılar tarafından el şeklindeki muskaların kullanıldığı tespit edilmiştir” (Westermarck, 1961, s. 10).

“İslam ülkelerinin hemen hepsinde, insanların bir bölümünün nazardan öldüğü inancına rastlamaktayız. Bizde halk arasında söylenen “deveyi kazana, insanı mezara” deyişi, nazarın öldürücü gücünü açığa vurmaktadır. Geleneksel toplumda yaygın olan göz değmesi inancının bireydeki güvensizlik ve saldırganlık-kıskançlık duygularını inkara ve yansıtmaya yarayan bir inanç sistemidir” (Örnek, 2014, s. 232-233).

Göle’de çocuğu nazardan korumak için şu pratikler uygulanır:

- Nazar duası okumak
- Çocuğun boynuna cevşen takmak
- Çocuğu bilerek pis kıyafetlerle gezdirmek
- Çok fazla kimseye göstermemek, bilerek saklamaya çalışmak
- Kıyafetlerin görülmeyen kısımlarına nazar boncuğu takmak
- Çocuğu nefesi kuvvetli hocalara okutup onların verdiği muskaları elbiselerine dikmek ya da boyunlarına asmak
- Türbe ziyaretlerine götürmek

“Hz. Muhammed’in “Nazardan Allaha sığınınız. Çünkü göz değmesi gerçektir.” Hadisinden de anlaşılacağı üzere İslam dininde nazarın varlığı kabul edilmiştir. Fakat nazardan korunmak için nazar boncuğu ya da muska taşımak vb. pratikler uygulamak yasaktır. Bununla ilgili olarak İbn-i Mes’ud’dan alınan bir hadiste “(Ağrıları, dertleri gidermek için ne olduğu meçhul şeylerle muska yazarak) afsun yapmak, (nazarı ve sair belayı gidermek için) boncuk takmak şirkettir.” denilmektedir. Bunun yanı sıra Allah insanlara Felâk (113.Sûre) ve Nas (114. Sûre) sûrelerinde büyücülerin kötülüklerinden, cinlerden, vesvesecinin şerrinden kaçarak kendisine sığınmayı öğütlemiştir” (Çelik, 1974, s. 168).

Eskiden beri devamlılığını koruyan bu inanış, hayatımızın hemen hemen her yerinde varlığını korumaktadır. Günümüzde nazara karşı yukarda belirtilenler dışında mavi boncuk takmak, kurşun dökmek delikli taş, nal gibi nazarlıklar takmak da uygulanan pratikler arasındadır. Fakat bunlar batıl inanç olmanın ötesine gidememektedir. Bu sebeple dinimizce de haram kılınmıştır.

1.3.12. Boncuk Sıkma

Nazardaki boncuk la bu boncuğun biraz farkı var. Buradaki boncuk yapılması gereken pratikler yapılmadığında çocukların ölümüne sebep olmaktadır. Eğer bu boncuktan herhangi birinin evinde varsa ve yeni doğum yapmış birinin evine giderse yeni doğan bebek hastalanır ve ölür. Bu gibi durumlar evin büyükleri tarafından fark edildiğinde boncuk olan evden boncuğun yıkandığı su getirilir ve o su ile yeni doğan bebek yıkanır ya da bebek boncuk olan eve götürülüp banyo yaptırılır. Böylece yeni doğan bebek iyileşir ve tehlike ortadan kalkar. Yeni Demirkapı köyündeki kaynak kişinin anlattığı bir olayda, köydeki kadınlardan biri cebinde boncukla komşusuna gider ve evdeki yedi yaşındaki çocuk etkilenir aniden hastalanıp ölür. Boncuğun bu kadar etkili olduğuna inanılır (K. K: 3).

1.3.13. Kundaklama

Eskiden günümüzde olduğu gibi şartların çok iyi olduğu söylenemez. Ekonomik durumun getirdiği zorunluluk nedeniyle köyde kadınlar kundak olabilecek herhangi bir bezi kullanırlardı. Bu bazen yatak çarşafı bazen bir kumaş bazen de eski dokuma çuvallar olur. Bezin bir parçası ayaklarının üzerine gelecek şekilde bir parçası sol kolu üzerinden diğer parçası da sağ kolun üzerinden gelecek şekilde bez bağlanır. Bazen bir iple de bağlayanlar olur. Günümüzde de kundaklama halen devam etmektedir. Çocukların kırkı çıkana kadar kundakta kalmasının daha iyi olduğu düşünülmektedir.

1.3.14. Diş Çıkarma/ Diş Hediği

Göle’de çocuğun ilk diği çıkınca büyük tencerelerde buğday pişirilir. Bu buğday daha sonra belli ölçülerle tabaklarda komşulara dağıtılır. Komşularda bu tabakları boş göndermez içine çocuk için çeşitli hediyeler koyarlar. Bunlar kıyafet, para, çerez gibi şeyler olabilir. Ayrıca çocuğun dişlerinin daha sağlam çıkması için beyaz gömlek yırtılır (K.K: 19).

Diş Hediği Kutlaması

1.3.15. Erken Doğum/ Atın Perdesinde Bebeği Yaşatma

Eski yaşam koşuluyla günümüz yaşam koşullarını karşılaştırdığımızda tabii ki de eskiden kadınlar daha zor şartlar altında hamilelik yaşıyorlardı. Hamile olmalarına rağmen yine de ağır işlerde çalışmak zorundaydılar. Durum böyle olunca da düşük ve erken doğumların önüne geçmek pek de mümkün olmuyordu. Yedi aylık doğan bebeklerin yaşadığı fakat sekiz aylık doğanların yaşama şansı olmadığı görülmektedir. Bundan ötürü erken doğum sonucu dünyaya gelen bebekleri yaşatmak, atın perdesine koyma gibi bir uygulama yapılmıştır. Bu uygulamada erken doğan çocuk yeni doğan atın yavrusunun perdesine koyulur. Bir nevi günümüzde erken doğup kuvöze alınan bebekler gibi. Bu uygulama günümüzde devamlılığını koruyamamıştır. Artık erken doğum risklerinde anne önceden hastaneye alınıp tedavi edilmekte, yine de erken doğum olursa bebek de hastanede tedaviye alınmaktadır.

1.3.16. Bebeğin Kara Tavuğa Sarılması/ Karanlık Güçlerden Korunması

Göle’de hasta olan, sürekli ağlayan, huysuzlanan çocukların kötü güçler tarafından rahatsız edildiği düşünülmektedir. Bunun içinde kadınlar çareyi tavuğun derisinde aramışlardır. Kara tavuk kesilip derisi soyulduktan sonra çocuğu tavuğun derisine sararlar. Böylece çocuğun iyileşeceğine inanırlar (K. K: 3).

1.3.17. Kuklaların Canlanması

Yöredeki inanişâ göre küçük çocuk olan evde oyuncak bebek yapmak, kukla yapmak uğursuz sayılmıştır. Bunlar yapılırsa çocuğun başına ya da ailenin başına bir felaket geleceğine inanılır. Çünkü yapılan oyuncak bebeğin ve kuklanın bir ruha sahip olduğu düşüncesi mevcuttur. Bunun dışında kuklaların ve oyuncak bebeklerin yapıldığı, var olduğu evlere meleklerin girmediği görüşü de yaygındır.

1.3.18. Çocuğun İlk Saçı/ İlk Tırnağı

Yeni doğan bebeğin saçının ne zaman kesileceğine dair net bir zaman yok. Anne isterse kırkına girer girmez de saçını kesebilir. Bunu kırkından önce yapanlarda vardır. Bazı kesimler haftası tamamlandığında saçının kesilmesi gerektiğini vurgular bunun daha doğru olduğu görüşündedirler. Çocuğun ilk saç kesildiğinde ailenin maddi durumuna göre saçın ağırlığında ihtiyaç sahibi birine ya altın ya da gümüş verilir. İlk tırnağı da yine aynı şekilde kesildiğinde toprağa gömülür.

Anadolu'nun genelinde bu çeşit uygulamalara rastlamak mümkündür. Bazı yerlerde çocuğun tırnakları kesildikten sonra, eli içinde altın bulunan bir keseye koyulur. Buradan aldığı altınlar saklanır. Değişik illerde ise diş kutlamaları sırasında bir yaygı üzerine makas, altın ve Kur'an koyulur. Çocuk bunlardan hangisini seçerse ona göre gelecekteki mesleği hakkında yorum yapılır. Adana'da çocuk okusun diye tırnakları meslek sahibi birine kestirilir (Arı, 2016, s. 151).

1.3.19. Ninniler

“Ninniler, annelerin süt emen çocuklarını uyutmak için ezgi ile söyledikleri manzum veya mensur sözlerdir. Batı Türkçesi'nde bu kelimeye bağlı olarak “nenni çalmak, ninni söylemek” ve “uyku getirmek” deyimleri doğmuştur. Ninniye Kaşgarlı Mahmud “balu-balu”, Azeri Türkleri “laylay”, Kerküklüler “leyley”, Türkmenler “hû-di: Allah de” Özbekler “elle”, Kazanlılar ise “bişik cırı: beşik türküsü” adını vermektedirler” (Elçin, 2004, s. 271).

Kökeni ve ne zaman kullanılmaya başlandığı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Divan-ü Lügat-it Türk'te “balu balu” kelimesi ninninin karşılığı olarak açıklanmıştır. Eserin 11. yy. da yazıldığı göz önünde bulundurulduğunda ninni kelimesinin bu tarihten sonra oluştuğunu ya da dilimize geçtiği söylenilebilir. Ayrıca eski Türk kültüründe de başka isimlerle anıldığını söylemek mümkündür. Ninnileri genel olarak açıklamak gerekirse anneden ayrı düşünölmeyecek sanatsal bir türdür. Hatta ninniden başka yaratıcısıyla bu kadar bütünleşmiş başka bir tür görmek pek mümkün değildir. Basit bir tür olarak görölmekte fakat ninni, anne ile bebek arasındaki bağı kuvvetlendiren bir üründür.

Anne, içinde tuttuğu dışa yansıtmadığı birçok duygu ve düşüncesini ninni sayesinde dile getirebilmektedir. Bunun yanı sıra bebeğin annesinin sesinden bunları duyması onu rahatlatıp sakinleştirir. Dolayısıyla hem çocuk gelişimi hem de annenin iç dünyasını sergilemesi açısından önemli bir türdür (Çıplak, Coşkun, 2013, s. 501).

Göle’de bebek doğar doğmaz annesinin sesinden ninni dinlemeye başlar. Özellikle de ilk doğumlarda anne daha heyecanlı ve hevesli olur. Bundan dolayıdır ki anne bebeğini emzirirken veya uyuturken ona çeşitli ninniler de söyler. Bunlara şu şekilde örnek verebiliriz.

1. *“Atem tutem ben seni
Şekere katem ben seni
Akşama baban gelende
Önüne atem ben seni*
2. *Nenni dinlersin yatınca
Derin uykuya batınca
Muradını versin Allah
Ömrün kemale yetince
Nenni benim kuzum neni
Nenni iki gözüm nenin*
3. *Uyusun da büyüsün nenni
Tıptış tıptış yürüsün nenni
Eee bebeğime eee
Ninni yavruma nenni*
4. *Çam beşiğe koyunca
Nenni dedim doyunca*

*Ağ kundaklar içinde
Uyur karnı doyunca*

5. *Nenni deyim yatasın
Kızıl güle batasın
Kızıl gül gölgesinde
Derin uyku tutasın*

6. *Kızıl gül oymak oymak
Hemi yağ hemi kuymak
Ay balam bir bakmaylan
Olur mu sana doymak*

7. *Benim yavrum al olacak
Al petekte bal olacak
Felek zulmünü salanda
Anasına dal olacak
Nenni benim kuzum nenni
Nenni iki gözüm nenni
Ben yavruma can demişem
Özüne kurban demişem
Hele dal derin uykuya
Sabaha uyan demişem
Nenni benim kuzum nenni
Nenni iki gözüm nenni*

8. *Yatağı serin balamın*
Nennisi narin balamın
Mevla dan dilerim olsun
Uykusu derin balamın
Nenni benim kuzum nenni
Nenni iki gözüm nenni

9. *Kervan gelir eşe eşe*
Yüce dağlar aş aşı
Ana dileği kabuldür
Ayağın değmesin taş a
Nenni benim kuzum nenni
Nenni iki gözüm nenni

10. *Bir ay doğuyor yüceden*
Şavkısı iner bacadan
Bugün biraz derin uyu
Az uyudun dün geceden
Nenni benim kuzum nenni
Nenni iki gözüm nenni

11. *Kervan geliyor ucadan*
Duman tütüyor bacadan
Allah nazardan saklasın
Nenni benim kuzum nenni
Nenni iki gözüm nenni

12. *Nenni dinlersin yatınca*

Derin uykuya batınca

Muradını versin Allah

Ömrün kemale yetince

Nenni benim kuzum nenni

Nenni iki gözüm nenni” (Öztürk ve Küpeli, 2014, s. 151-152).

Göle’de ninniler bebeği sakinleştirmenin yanı sıra onlara hayatı öğretmek amacıyla da söylenilmektedir. Anneler kızlarına iyi bir evlat, iyi bir eş ve iyi bir anne olmayı öğretir. Aynı şekilde erkeklerinde iyi bir evlat olmanın yanında iyi bir baba olmaları öğretilir.

2. BÖLÜM

SÜNNET

Müslüman Oğuzların toplu eğlence faaliyetlerinden biri de sünnet düğünleridir. Sünnet düğünleri birlik ve beraberliği sağlamanın yanında yeni dostluklarında kurulmasına vesile olmuştur (Korkmaz, 2015, s.20). Göle’de de sünnet düğünleri bu açıdan oldukça önem verilen ve büyük bir coşkuyla kutlanan eğlencelerdendir.

Sünnet günümüzde erkek aileleri için özel bir anlam taşımaktadır ve sünnet davet edilen katılımcılarla birlikte büyük bir coşku ve bayram havası içinde kutlanmaktadır. Sünnet, İslamiyet Öncesi Türk Kültürü içerinde de yer almaktadır. Kökenin İslami olmamasına rağmen Türklere İslamiyet’i kabul ettirme sürecinde dini bir öge olarak sunulmuştur (Öncül, 2019, s.123-129).

“Sünnet zorunluluğu İslamiyet’in kutsal kitabında açıkça belirtilmemiş olmamasına rağmen “İbrahim Peygamberin bu husustaki şeriatına tabii ol” ayeti genel bir kural olarak kabul edilmiştir. Çocuk sünnet yoluyla İslam topluluğuna katılmakta, Müslüman olmayan çocuklardan ayrılmaktadır. Bir Müslümanla evlenen yabancından öncelikle sünnet olması istenmektedir. Bu durumda sünnet dinselliği belirten bir işaret olmaktadır. Toplumumuzda yaşı gelip geçtiği halde sünnet olmamış kimselere kınayıcı yakıştırmalar yapılmaktadır” (Örnek, 2000, s. 170-172).

Geleneksel kültürde sünnet, erkek çocuğunun geçirdiği önemli bir geçiş dönemidir. Aslında Anadolu’da uygulanan en güçlü gelenektir diyebiliriz. Sünnet yaşı gecikmiş çocuklar toplum tarafından ayıplanır. Çünkü sünnet olmamış bir çocuk henüz erkek sayılmaz ve toplum içinde bir saygınlığı olmaz. Sünnet her ne kadar gelenek olarak görülse de sağlık açısından da oldukça önemli bir olaydır (Arı, 2016, s. 152).

2.1. SÜNNET ÇOCUĞUNUN YAŞI/ SÜNNETİN ZAMANI

Çocuk, genellikle ailelerin uygun bulduğu bir zaman da sünnet ettirilir. Aileler ekonomik durumlarına göre bu zamanı belirleyebilirler. Ekonomik durum dışında başka herhangi bir durumda yani bir sağlık sorunu da sünnet yaşını erteletebilir. Tabii

bu erteleme çok fazla olmamalı, çocuk en geç on dört, on beş yaşlarına kadar sünnet ettirilmelidir.

Göle’de sünnet yaşı eskiden on dört, on beşi buluyordu fakat günümüzde bu en geç sekiz ya da dokuz olabiliyor. Hatta artık çağın getirdiği modernleşmeyle birlikte anne babalar bunu daha da erkene alıp, doğumdan hemen sonra da sünnet ettirebiliyorlar. Bunun nedeni çocukların bilinçli olarak acı çekmesini ve korkmasını önlemektir. Ayrıca sağlık açısından da çocuğun erken sünnet ettirilmesi daha uygundur. Tabii bu yönteme kırsal kesimde çok fazla rastlanmaz.

Bazı aileler eğer erkek çocuk sayısı birden fazlaysa hepsini birden sünnet ettirebilirler. Bura da ki maksat hepsini bir arada çıkartmaktır. Böyle durumlarda küçük çocuğun yaşı çok bir önem arz etmemektedir.

Sünnet yaşında olduğu gibi sünnet zamanı ve mevsimi olarak da net bir zaman yoktur. Ama çoğunluk olarak ilkbahar, yaz ve sonbahar tercih edilmektedir. Bunun nedeni ise hem çocukların okul durumları hem de tarım ve çiftçilikle uğraşan ailelerin işlerinin bittiği dönemler olmasıdır. Eğer tören yapılacak ise herkesin katılabilmesi açısından gün olarak hafta sonları tercih edilmektedir.

2.2. TÖREN YA DA DÜĞÜN HAZIRLIĞI

Sünnet, gününü kararlaştıran aileler sünnet töreni için eş, dost, akrabalara bir hafta on gün öncesinden haber verir. Yakın olanlara evlerine gidilerek ya da telefon açılarak söylenir. Uzaktakilere ise aileden biri ya da akrabalarından tanıdık biri gönderilerek sünnet günü için davet edilirler. Sünnet törenlerinde de davetiye dağıtılabilir bu isteğe göre değişir kimileri tercih ederken kimileri tercih etmez. Bu usul daha çok son zamanlar da ortaya çıkmıştır. Maddi durumu iyi olan aileler ya da daha çok kişiyi davet etmek isteyenler davetiye bastırırlar. Davetiyelerde sünnetin yapılacağı gün, saat ve tarih belirtilmekte ve üsluplu bir ifadeyle çağrılanların törene katılmaları istenmektedir.

Tören günü duyurulduktan sonra da törenin yapılacağı yer hazırlanır. Eğer küçük ve aile içinde bir tören yapılacaksa evde yapılır fakat büyük bir tören organize edilecekse evin bahçesi, herhangi açık bir alan veya salon da yapılır. Bunlar daha çok ailenin

maddi durumuna göre değişim göstermektedir. Evde yapılan törenlerde çocuğun yatağı süslenir ya da sadece özenli olmasına dikkat edilir. Öte yandan konukların oturacağı yerler ve ikram edilecek yemekler hazırlanır. Yemekler daha çok et, pilav, salata ve ayran olarak tercih edilmektedir. Bunun dışında isteğe bağlı olarak çeşitli aperiatipler de hazırlanır. Müzikli eğlence için sadece cd veya dvd tercih edilebilirken isteğe bağlı olarak müzisyenlerde çağırılabilir.

Sünnet töreni yapmak istemeyen aileler sünnet işleminden sonra yakın çevreden birkaç kişi çağırarak mevlit okuturlar. Sünnet töreni sırasında yine maddi duruma bağlı olarak kurban da kesilir.

Sünnetten Sonra Çocuk ve Onun İçin Hazırlanmış Oda

2.3. ÇOCUĞUN HAZIRLANMASI

Çocuk, sünnet töreninden birkaç gün önce veya aylar öncesinden hazırlanır. Heyecan ve mutluluk vermesinin yanı sıra bazen de çocuklar için korkutucu bir durum olabiliyor. Ailelerin de bu konu da çocuklara destek olduğu söylenemez tam tersi eskiden beri aileler çocuğu sünnetçiyle korkutmaktadırlar.

Sünnet olacak çocuğa sünnet elbisesi almak ya da diktirmek âdettendir. Sünnet elbisesi almak ya da diktirmek istemeyen, durumu olmayan aileler çocuklarına bir kat yeni elbise alırlar. Bu elbiseler genellikle kirve tarafından alınır. Sünnet işleminden sonra rahat hareket etmek amacıyla çocuğa geniş bir elbise alınır. Bazı köylerde çocuğun eline kına da yakılır. En son olarak çocuk sünnet işleminden önce yıkanıp temizlenir ve sünnet ettirmeye götürülür.

Sünnet Kıyafeti Giydirilen Sünnet Çocuğu

2.4. SÜNNET İŞLEMİ VE SÜNNETÇİ

Sünnet işlemi çocuğun cinsel organının uç kısmının kesilmesidir. Çocuk kirvesi tarafından tutularak bacakları iki yana açılır. Burada çocuğun korkmasını engellemek için birtakım sözler söylenir, dikkati başka yönlere çevrilmeye çalışılır. Kesilme işleminden önce “Bismillahirrahmanirrahim ve Allahu Ekber” denilir. Ve daha sonra kesilme işlemi tamamlanır. Daha sonra çocuk kirvesinin ya da bir yakınının yardımıyla yatağa alınır. Sünnet işlemi eskiden daha çok evlerde ve sünnetçiler tarafından yapılırdı. Şimdiler de ise artık bu işlem sağlık kuruluşlarında yapılmaktadır. Sünnet işlemini yerine getiren kişiye de sünnetçi denir.

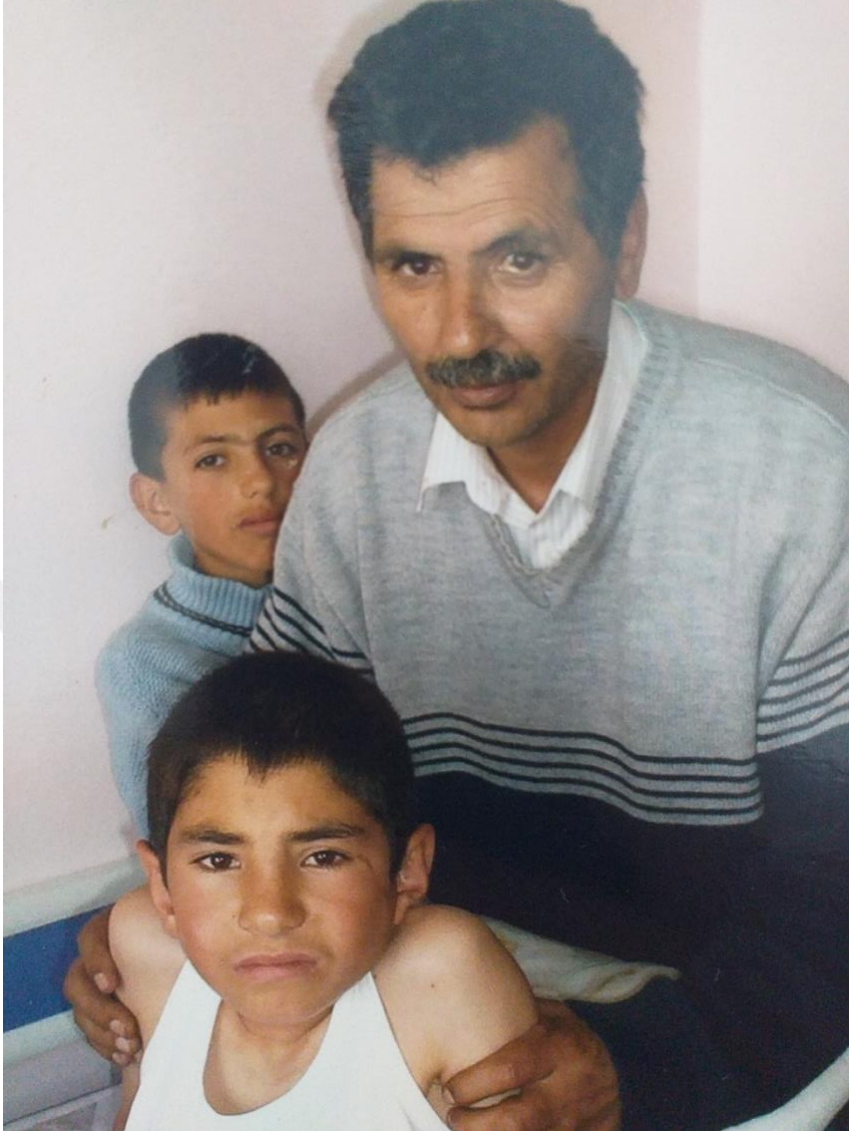
2.5. ARMAĞAN

Geçiş dönemlerinin önemli bir kolunu oluşturan sünnet, Göle’ de de önemli bir yere sahiptir. Bu önemli ve anlamlı günde insanlar çocuğun ziyaretine asla eli boş gitmezler. Ailelerin ekonomik durumlarına göre bu hediyeler farklılık gösterir. Kimileri altın götürürken kimileri de belli miktarda para götürür. Bunlar dışında kıyafet ve meyve, içecek, çerez götürülenler de vardır. Kirve herkesten daha çok hediye götürür. Aynı şekilde sünnet çocuğunun ailesi de kirveye çeşitli hediyeler alır. Eskiden eğer ailenin durumu iyiye kirveye büyükbaş ya da küçükbaş hayvan verilirdi. Kirvede aileye aynı şekilde hediyeler sunardı. Günümüz hediyeleşme çeşitli farklılıklara uğrayarak devam etmektedir. Ayrıca tören esnasında da sünnetçiye, çalgıcılara çeşitli hediyeler ve bahşişler verilirdi (K.K. 20). Ramazan Korkmaz’ın Çıldır Folklor ve Etnografyası kitabında armağan “*Eğlence ve yemek faslından hemen sonra çocuk dolaştırılarak çocuğa ekonomik yardım sağlamak için para toplanır*” şeklinde ifade edilmiştir. Göle’de de çoğu aile genellikle ekonomik yardım toplamak amacıyla sünnet töreni düzenlemektedir.

2.6. KİRVELİK

“Kirvelik, bir erkek çocuğun sünnet töreninin külfet ve masraflarını, başka bir aile büyüğünün üzerine alması ile iki aile grubu arasında kurulan sanal akrabalığa verilen addır. Kirve, esas itibarıyla, sünnet töreninin masraflarını kısmen olsun yüklenerek ve tören sırasında çocuğu kucağına alarak çırpınmasına engel olacak kimsedir. Kirvelik, “kirvelik”, kirivlik”, “kirvaluk”, “kirvalık”, gibi adlarla da bilinmektedir” (Örnek, 2014, s. 252). Ayrıca kirve, sünnet sırasında çocuğu ayakta tutan, ona çeşitli sözlerle cesaret veren kişidir (Korkmaz, 2015, s.21). Göle’de de kirvelik görevleri genelde bu şekilde olmaktadır.

Göle’ de kirvelik önemli bir yere sahiptir. Kirve aileden biri olarak görülür. Her türlü hususi mevzu kirvenin yanında konuşulabilir. Aynı şekilde kirvenin ailesi de çocuğun ailesini bu şekilde yakın görmektedir. Kirvelik, aileler arasındaki bağı daha da güçlendirir.

Sünnet Çocuğu ve Kirvesi

3. BÖLÜM

DÜĞÜN

Düğün, yapıldığı toplumlara göre çeşitli farklılıklar göstermektedir. Ama gelinin hazırlanması, baba evinden çıkışı, erkek evinde davetlilere ikramlarda bulunulması hemen hemen neredeyse bütün düğünlerin ortak özellikleridir. Düğün bütün toplumlarda büyük bir coşku ve sevinç içinde yapılır. Bir aile temelinin atıldığı bu olay büyük önem taşımaktadır. *“Türklerin yüzyıllardır sosyal hayatını süsleyen, İslami motiflerle bezenen düğün, kendi dışında birçok geleneğin daha ortaya çıkmasını sağlamış, Türk edebiyatına, şiirine, sanatına konu olmuş, yıllarca sosyal dayanışmanın, ocak yakmanın, birlik ve beraberliğin, kaynaşmanın önemli unsurlarından biri olarak görev yapmış ve görevini sürdürmektedir”* (Yakıcı, 1992, s. 31). Göle düğünlerinde de bu özellikleri görmekteyiz. Mutlu bir yuva kurmaya hazırlanan gençler için aileler çeşitli pratiklere başvurur. Çünkü evlilik gençler için ne kadar önem arz ediyorsa aileler için de bir o kadar önem arz etmektedir. Göle’de gençlerin anlaşması, mutlu olmasının yanı sıra iki ailenin de birbiriyle iyi ilişkiler kurmasına önem verilir.

3.1. EVLENME

Evlenme, insan hayatında en önemli geçiş dönemlerinden biridir. Her canlı gibi insanlarda neslinin devamını sağlamakla yükümlüdür. Bunu da evlilik yoluyla gerçekleştirmektedir. Gençlik döneminin bitmesiyle evlilik için hazırlıklar başlar. Soyun devamı, aile çatısının kurulması açısından evlilik önemli bir olaydır. Ayrıca ailede toplumun temelidir. Toplumun var olabilmesi için ilk olarak ailenin olması şarttır. Bütün bunlarda evlenme olgusuyla bağlantılıdır. Türkiye’de kültürel değişimlere bağlı olarak kentlerde tanışıp evlenme giderek yaygınlaşmıştır. Ama gelenekselliğin ağır bastığı yörelere baktığımızda çok farklı evlilik şekilleriyle karşılaşmak mümkündür (Sezen, 2005, s. 186). Göle’de de birden fazla evlilik biçimiyle karşılaşmaktayız.

“Yaşamın ikinci geçiş dönemi olan evlenme gerek kızın ve gerek erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler

arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlenmesi bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay gözüyle görülmüştür. Ailenin toplumsal yapının temeli olması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir karakter kazandırmıştır. Dünyanın her yerinde her aşaması bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı özellikle tören, töre, âdet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir” (Ersan, 2014, s. 1-124).

3.2. EVLENME BİÇİMLERİ

Göle’ de gelenekselliğin ağır bastığı dönemlerde evlenme genellikle aile üyeleri ve komşulardan seçilen kadının kız evine gidip kızı görmesi veya yine aileden ya da akrabalarından bir erkeğin evlendirilecek erkeği de alıp kız evine gidip kızı görmesi ve niyetlerini belli etmeleri şeklinde ilerlemekteydi. Buna ‘kız bakma’ ya da ‘görücü usulü’ denilmektedir. Görücüler kızı görüp olumlu bir karar aldıktan sonra kız evinden ayrılırlar. Eğer erkek tarafı da olumlu bir karar verirse arabulucular aradan çekilir. Bundan sonra kız isteme, söz kesme, nişan vb. daha bağlayıcı aşamalara geçilir. Bu tarz evlenme biçimlerinde evlenecek erkek ve kızdaki çok, ailelerin girişimi, isteği ve beğenisi rol oynamaktadır. Fakat günümüzde geleneksellikle birlikte doğrudan tanışıp, anlaşarak evlenmeler daha yaygın hale gelmiştir.

3.2.1. Kız Kaçırma

Göle’de görülen evlenme biçimlerinden biri kız kaçırma. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de halen devam etmektedir. Evlenmeyle ilgili bir araştırma yapan İbrahim Yasa’ya göre genel anlamıyla kız kaçırma ister tek tarafın, isterse iki tarafın da rızası bulunsun veya bulunmasın, evlenme ve dolayısıyla bir yuva kurmak amacı ile meydana gelen bir toplumsal olay olarak kabul edilmelidir. Bu bölgede kaçırma olayında iki biçim egemendir: Birincisi kızın isteği olmaksızın kızı zorla kaçırma; ikinci durumda ise kızla oğlan arasında bir anlaşma söz konusudur. İkinci durumun sebepleri ya kızın ailesi istemiyordur ya da her iki ailede bu evliliğe karşıdır. Burada

başlık parasını ödememe ya da düğün masraflarından kaçınmak, kız kaçırma için bir sebep değildir. Çünkü kızı kağan ya da kaçırılan aile barışmak için genellikle erkek tarafından belli miktarda para alır ve erkek tarafına düğün yaptırırlar. Bu durum yine aileden aileye değışiklik gösterir.

3.2.2. Berdel

Göle’de bu evlilik biçimi daha çok geçmiş zamanda kalıp günümüze pek taşınmamıştır. Gelişen teknolojiyle birlikte modernleşen hayatın kırsal alanda da etki göstermesi ve burada yaşayan insanların az da olsa düşünce yapılarını değıştirmesini bu duruma sebep olarak gösterebiliriz. Buna bağılı olarak aileler kendi düşüncelerine, isteklerine göre değil de çocuklarının isteklerini göz önünde bulundurmaya başlamışlardır. Berdel yapmanın belirli üç nedeni bulunmaktadır. Bunlar ya aralarında kan davası bulunan iki ailenin birbirine kız vermeleri ya da hem kız hem de oğlu bulunan iki ailenin, karşılıklı olarak hem kızlarını hem oğullarını birlikte evlendirmek istemeleri ya da kızı kaçırılan veya kağan ailenin karşılık olarak erkek tarafının kızını almaları suretiyle gerçekleştirilmektedir. Ayrıca bu evlilik biçimi iki aile arasında başlık parasını da ortadan kaldırmaktadır.

3.2.3. Sorarat/ Baldızla Evlenme

Sorarat, erkeğin karısı öldükten sonra genellikle çocuklara daha iyi bakılsın diye baldızıyla evlenmesidir. Belirttiğimiz gibi bu evlilikte önemli olan çocukların bakımındır. Dışarıdan gelen üvey annenin çocuklara kötü davranacağı düşüncesinden doğmuştur. Fakat günümüze baktığımızda bu tarz bir evlilik görmek pek mümkün değildir.

3.2.4. Beşik Kertmesi

Beşik kertmesi, yeni doğan bebeklere söz kesilmesidir. Günümüzde sık karşılaşılan hatta hiç karşılaşılan bir durum değildir. Bu durum ailelerin isteklerine bağılı bir

olaydır. Eğer aileler birbirini seviyor ve sayıyorsa böyle bir eylemle birbirlerine olan bağlılıklarını daha da arttırmak isteyebilirler.

Dede Korkut kitabında adı geçen bu evlilik biçiminin çok eskiye dayandığını söylemek mümkündür. Her ne kadar ailelerin birbirleriyle olan iyi ilişkileri sonucu doğmuş olsa da ilerleyen zamanlarda çeşitli sorunlara yol açabilir. Gençler evlilik çağına geldiklerinde anlamayabilir, birbirlerini beğenmeye bilirler. Bu durumda her iki ailenin ilişkilerini olumsuz etkileyebilir. Hatta bazı yörelerde kan davası haline bile gelmektedir (Sezen, 2005, s. 188). Göle’de beşik kертmesi eskide kaldığı gibi bu denli kötü olaylarla da sonuçlanmamıştır.

3.2.5. Taygeldi/Dul Kalan Kişinin Bir Başka Dul ile Evlenmesi

Eskiden sıkça görülen bir evlenme biçimi de taygeldidir. Fakat günümüzde kadınlara maaş verilmesi, iş imkanlarının artması, ya da çocuklarının karşı çıkması nedeniyle bu evlilik biçimi yok denecek kadar azdır. Yine de iş imkânı olmayan, geçimini sağlayamayanlar, ailesi tarafından da destek göremediklerinde bu tür evliliklere başvuruyorlar.

3.2.6. Levirat/Kayınla Evlenme

Göle’de bu evlenme şeklide yine de geçmişte olan bir durumdur. Genellikle kocası ölen kadının dışarı gitmemesi, mirasın bölünmemesi gibi sebeplerden ötürü böyle bir yola başvurulmuştur. Amca baba yarısı olarak kabul edilir ve babaları ölen çocuklar amcaya teslim edilir.

Öksüz kalan çocuklar için babanın yakın akraba olması bir nevi onlar için güvencedir. Bu evlilik biçimi daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da görülmektedir. Kayın bekarsa ya da evliyse bile bu evlilik gerçekleştirilmektedir. Kadın ikinci eş olarak da kabul edilir. Eğer kayın yoksa bu kişi yeğenlerden ya da yakın akrabalarından da seçilmektedir. Bu tarz evliliklere Asya ve Avusturalya’da da rastlanılmaktadır (Sezen, 2005, s. 198). Göle’de günümüzde bu evlilik biçimine rastlamak eskiye oranla biraz zor.

3.3. DÜĞÜN ÖNCESİ

3.3.1. Evlenme Yaşı

Göle’de eskiden kızların evlenme yaşları on üç ya da on dört dür. O zamanki düşünceye göre ergenliğe girmiş veya ev işlerini yapıyorsa artık evlenme vakti gelmiştir. Yirmili yaşlarda evlenenlere genellikle evde kalmış gözüyle bakılırdı. Günümüze baktığımızda bu durum artık tam tersi kızlar erken yaşta evliliğe karşıdır. Zamanla çıkan yasalarla birlikte kızlar artık okula gitmekte ve on üç on dört yaşlarında evlendirilenlerin aileleri suç işlemiş sayılmaktadır.

Evlilik yaşında bir de sıra gözetimi vardır önce büyük abla ve abiler evlendirilir daha sonra sıra küçüklere gelir.

3.3.2. Evlenme İsteğini Belli Etme

Eskilerden başlayacak olursak gençler evlenme isteklerini açıkça söyleyecek kadar cesur değillerdi. Bu konuda hep bir utanma vardı. Çok nadirdir bir gencin evlenme isteğini dile getirmesi.

Evlenmek istediklerini belirtmedikleri gibi sevdikleri, hoşlandıkları birileri olsa dahi bunu açıkça dile getirmezlerdi. Aileler kimi uygun görürse ve ne zaman uygun görürse evlilik o zaman gerçekleşirdi.

Günümüzde artık böyle durumlar yok gençler açıkça niyetlerini belirtip kiminle evlenmek istediklerini rahat bir şekilde söyleyebiliyorlar.

3.3.3. Kısmet Açmayla İlgili İnanışlar

Aileler çocukları evlenmediği zaman hemen bir telaşa kapılırlar. Kısmetinin bağlandığını düşünürler. Hocalara başvururlar, çeşitli muskalar yaptırırlar. Her ne kadar bazı kişi ve kesimler tarafından kabul edilmese de günümüzde halen devam

etmektedir. Oğlu veya kızı ne zaman evlenecek diye merak eden kadınlar falcılara da başvurur ve fal da baktırır (K.K: 19).

3.3.4. Görücü Gitme/ Kız Bakma

Göle’de aileler ilk önce uygun kız bulma arayışına girerler. Gelin adayı genellikle, evlilik çağına gelen damat adayının beğendiği, ailenin uygun bulduğu veya yakın çevreden tanıdıkların tavsiye ettikleri ya da damat adayının daha önce beğendiği, sevdiği bir kız olur. Uygun aday bulunduğu erkek tarafından kadınlar ya kızın annesine haber vererek ya da herhangi bir bahaneyle kız evine giderler. Kızın kendi aileleri için münasip olup olmadığını hatta çeşitli oyunlar yaparak kızın maharetini ve sağlıklı olup olmadığını öğrenmeye çalışırlar. Örneğin gözlerinin iyi görüp görmediğini anlamak için iğneye iplik taktırırlar. Uygun gelin adayı bulunduğu erkek tarafı münasip bir dille ziyaretin amacını dile getirir. Bunun üzerine kız tarafı düşünmek için belli bir zaman ister. Bu süre içerisinde yakınlarının düşüncelerini alır ve erkek tarafı hakkında gerekli araştırmaları yapar. Eğer yapılan araştırmalar olumluysa erkek tarafına haber gönderilerek yeniden davet edilir. Eve gelen aile büyükleri ya geldikleri gün ya da iki aile arasında belirlenen günde söz keserler.

Eskiden daha çok akraba evlilikleri yapıldı. Aile içindeki kızların dışarı çıkmasındansa aile içinde kalsın düşüncesi hakimdi. Fakat günümüzde gençler artık akraba evliliklerine karşıdır bunun sebepleri olarak gençlerin okul okumak için dışarıya çıkması ve orda başka kişilerle tanışması bir diğeri de akraba evliliklerinin doğacak olan çocuklar üzerindeki olumsuz etkileridir. Ayrıca günümüzde akraba çocukları birbirini abi kardeş olarak görüp bu tür olaylara hoş bakmıyorlar.

3.3.5. Söz Kesme

Söz evliliğe atılan ilk adımdır. Belirtilen günde isteğe göre gündüz ya da akşam erkek tarafı yanında büyükleriyle, davet ettikleri akraba, eş dost kim varsa kız evine giderler. Klasik, neredeyse her yerde aynı olan çiçek, çikolata, tatlı unutulmayanlar arasındadır. Eskiden daha çok şeker ya da çerez dağıtıldı. Kız evi de yine aile büyükleri ve davet

ettikleri misafirlerle birlikte erkek tarafını karşılarlar. Büyükler uygun gördükleri bir zamanda hayırlı bir iş için geldiklerini belirtip “Allah’ın emri Peygamberin kavli” ile kızı isterler, adet olan herhangi bir baş örtü üçgen şekline getirilip kızın omuzlarına atılır ve kıza yüzük takılır erkek tarafının kıza getirdiği hediyeler verilir ve sonrasında şerbet ikram edilir. Daha sonra düğün için istenilen şeyler konuşulur kesim yapılır. Bu sırada kahvelerde ikram edilir. Damada tuzlu kahve içirme âdeti Göle’de de vardır.

İsteme merasiminde istenilenler aileler tarafından karşılıklı olarak belirtilir, kız tarafı erkek tarafından belirli bir miktar başlık parası ister. Bu parayla kızın çeyizi alınır.

“Başlık parası, evlenecek erkeğin veya akrabalarının kız babası veya akrabalarına yaptığı, toplumlara göre değişen hukuksal ve toplumsal uygulamaları içeren hediye niteliğinde bir ödemedir. Bu ödeme genellikle para, hayvan (sığır, at, keçi vb.), çeşitli süs eşyaları veya törensel değerler gibi şeylerdir. Başlık parası, dünyanın birçok ülkelerinde görülen, evlenme ile ilgili en yaygın kültür kalıplarından birisidir. Özellikle ilkel toplumlara özgü bir gelenek olmakla birlikte bugün bile, kimi gelişmiş ülkelerin kırsal bölgelerinde evlenme nedeniyle kız tarafına başlık parasının verildiğini görmekteyiz. Bu konuda çeşitli kültür bölgelerinde benzerlikler oluşu dikkat çekicidir. Genellikle Afrika, İslam toplumları, Çin, Endonezya vb. bölgelerde yaygındır. Fakat evrensel değildir. Örneğin Avrupa ülkelerinde yoktur. Avustralya ve Kuzey Amerika’da da yoktur. Başlık parası ülkemizin çeşitli bölgelerinde, özellikle kırsal kesimde hâlâ süre gelen bir kültür kalıbıdır” (Tezcan, 2019, s. 1).

Başlık parası dışında kız tarafı erkek tarafından süt parası da talep edebilir. Fakat bunları talep etmeyen ailelerde bulunmaktadır. Bunlardan sonra altın kesilir burada yine kız tarafı ne kadar isterse ya da hiç istemeyip bu kararı erkek tarafına da bırakabilir. Erkek tarafı da ekonomik gücünün yettiği kadar altın alır. Kurulacak ev için eşyalarda yine ailelerin durumuna göre bölüştürülüp ya da sadece erkek tarafına ait olabilir. Duruma göre yün yatak istenilirse erkek tarafı yün alır, kız tarafı yatak hazırlar. Ya da kız tarafı kendi de yünü alıp yatak hazırlayabilir. En son olarak da nişan günü kararlaştırılır. Aileler anlaştıktan sonra önceden hazırlanan ikramlıklar sunulur.

Kız İsteme Töreninde Damat İçin Hazırlanan Kahve Tepsisi ve Fincanı

Kız İstemede Hazırlanan Çikolata ve Çiçek

Söz Tepsisi

3.3.6. Nişan/ Beh Değişme

Nişan da söz gibi evliliğe atılan adımlardan biridir. Fakat ikinci ve en büyük adımdır. Artık nişanla birlikte bu birliktelik daha çok insana duyurulur. Erkek tarafı nişana giderken gelin için hazırlanan bohçalarla gider. Bu bohçalarda lif, başörtü, havlu, patik, çorap ve geline alınan elbiseler bulunmaktadır. Kız tarafı da erkek tarafına yine aynı şekilde hediyeler verir. Karşılıklı hediyeleşmeden sonra beh (nişan yüzüğü) erkek ailesinden biri tarafından gelin ve damadın parmaklarına takılır ve iyi dileklerin ardından makasla kurdele kesilir. Beh bir yandan da nişanda kız ve erkek tarafının karşılıklı olarak verdiği bohçalara da denilmektedir (K.K.21, 22, 23). Beh yörelere göre birtakım değişiklikler gösterebilir. Örneğin Çıldır'da yeni kurulan bu dostluğu pekiştirmek için ilk takılan beh daha sonra içinde kadınlarında bulunduğu erkek tarafı behi yenilemek için kız tarafına gider. Kıza genellikle elbise, çamaşır, ayakkabı gibi

eşyalarla birlikte meyve ve kete götürürler. Böyle iki aile arasındaki ilişki daha kuvvetlendirilmiş olur. Beh Değişme merasimine genellikle aile fertleri ve birinci dereceden akrabalar katılır. Gelenler genellikle birkaç gün kalırlar ve söz kesim tarihini de belirleyip giderler. Giderken kız tarafı da onları eli boş göndermez ve çeşitli hediyelerle uğurlarlar (Korkmaz, 2015, s.23). Yüzük takma merasimi bittikten sonra kız tarafı, hazırladığı yemekleri ikram eder. Yemekler yenildikten sonra sıra düğünün yapılacağı tarihi belirlemeye gelir. Her iki ailenin de büyükleri karşılıklı olarak ortak bir tarih belirlerler. Bu tarih genellikle iki ailenin de müsait olduğu bir zamandır.

Söz veya Nişanda İkram Edilen Şerbet

3.3.7. Nişan Alışverişi

Nişan alışverişi mutlaka yapılması gereken bir gelenektir. Bu gelenek Göle’de halen varlığını sürdürmektedir. Eğer gelin nişan alışverişine çıkartılmazsa bu erkek tarafının ayıbı olarak herkes tarafından konuşulur. Nişan alışverişinin diğer bir amacı ise sözde kesilen eşyaların ve takıların bir kısmını almaktır. Sözde kesilen altın, takı, elbise ve çeyizlik eşyaların bir kısmı genellikle nişan alışverişinde alınır.

Nişan alışverişine damat ve gelinle damadın ailesi ve gelinin ailesi de katılır. Göle’de eskiden kayınpederde alışverişe giderdi ve sadece masrafları ödemek için orda bulunurdu. Günümüzde de yine masraflar baba tarafından karşılanır fakat alışverişe katılma gibi bir zorunluluğu yoktur. Alışverişte öncelikle gelin için kıyafet, ayakkabı, çorap, iç çamaşırı, sabahlık, terlik, saat, küpe, makyaj malzemeleri vb. şeyler alınır ve bohça hazırlanır. Günlük giyebileceği kıyafetlerin yanında nişan merasiminde giyeceği kıyafette nişan alışverişinde alınır. Gelin adayı isterse nişan kıyafetini kendi de alabilir. Nişan alışverişinde ayrıca gelinin aile üyeleri içinde alışveriş yapılır. Erkekler için genellikle gömlek, çorap alınır. Kadınlar içinde başörtü veya penye, kazak hediye alınır.

Nişan alışverişinde genellikle kız evinde yapılacak nişan için de alışveriş yapılır. Eğer kız tarafı mutfak masraflarını erkek tarafına bıraktıysa erkek tarafı bunları karşılamak zorundadır. Fakat günümüzde nişan kız evinde yapılır ve bütün masraflar kız tarafına aittir. Ayrıca nişanda takılan takı ve paralar da yine kıza ve kız tarafına aittir. Bu günümüzde de geçerliliğini korumaktadır (K. K: 1).

3.3.8. Bohça Dizme

Nişanın en önemli göstergesi tabii ki de nişan bohçalarıdır. Nişan günü erkek tarafı kalabalık bir grup halinde hem gelin hem de gelinin aile üyeleri için özenle hazırladığı bohçaları alarak gelin evine giderler. Gelinin aile üyelerinin hepsine ayrı ayrı bohça hazırlanır. Bohçalar ne kadar çok ve gösterişli olursa erkek tarafı için o kadar avantajlı bir durum olur. Nişandan önce erkek tarafı da kız tarafı da kendi çevresini toplar ve bohça hazırlar. Erkek tarafıyla birlikte gelen akraba, komşu her kim olursa onlarda eli boş gelmez ve gelin için bohça hazırlayıp getirirler. Kız tarafı damada da ayrı bohça hazırlamak zorundadır. Bohça da tespih, seccade, çorap, mendil, pijama takımı, terlik, tıraş takımı, saat, kemer gibi eşyalar bulunur. Eskiden bohçalara konulacak çoraplar ve kazaklar genellikle el ile yapılırdı. Günümüzde hazır alınıyor. Hazırlanan bu bohçalar kurdele ya da iğnelerle kapatılır. Erkek tarafı geldikten sonra bohçalar karşılıklı olarak verilir. Daha sonra erkek tarafından getirilen bohçalar kimin getirdiği söylendikten sonra tek tek açılıp içinde ne varsa orada bulunan kadınlara gösterilir.

Göle’de bohça geleneği büyük bir önem taşımaktadır. Her ne kadar hediyelikler zamanla değişiklikler gösterse de gelenek günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Nişan Bohçası

3.3.9. Nişanın Zamanı ve Mekânı

Nişan merasimi kız ve erkek aileleri tarafından belirlenen ortak bir gün ve tarihte yapılır. Fakat nişan mekanını genellikle kız tarafı belirler. Geçmişten günümüze kadar nişan genellikle kız evinde yapılırdı. Fakat değişen şartlarla birlikte artık isteyen büyük salonlarda da yapmaktadır. Bu ailelerin genellikle maddi durumuyla ilgilidir.

3.3.10. Nişanlılık Süresi

Göle’de nişanlılık süresi eskiden genellikle bir, iki yıl ya da altı ay uzatılır daha sonra düğün yapılırdı. Fakat günümüzde genellikle hayırlı işler çok fazla bekletilmez

düşüncesiyle en fazla altı ay uzatılır. Eğer herhangi istisnai bir durum (eğitim, askerlik, hastalık vb.) yoksa nişandan bir ya da iki ay sonra da düğün yapan aileler vardır.

Nişandan hemen sonra iki ailenin büyükleri düğün için ortak bir tarih belirlerler. Bu tarih genellikle ailelerin hasat işlerini bitirdikleri tarihler olur. Günümüzde düğün tarihi gelin ve damat adayları tarafından kararlaştırılıp ailelere duyurulabilir.

3.3.11. Damat Bohçası

Nişan için hazırlanan bohçalar, nişan günü kız tarafına götürülür. Kız tarafı kaç tane bohça geldiğini, içinde ne olduğunu ve kimlerin getirdiğini not eder. Aynı şekilde kız tarafı da erkek tarafına hazırladığı bohçaları aynı gün ya da birkaç gün sonra gönderir. Aile üyelerinden biri ya da birkaçı hazırlanan bohçalarla birlikte çerez, kolonya ve büyük leğenlere meyve koyarak erkek tarafına götürürlerdi. Günümüzde bu gelenek bu şekilde devam etmemiştir. Sadece bohça hazırlanıp götürülür.

3.3.12. Nişan Atma

Nişan atma olayı eskiden çok sık karşılaşılan bir durum değildir. Her ne olursa olsun aileler nişanın bozulmasına mâni olurlardı. Çünkü nişanı bozulan kız ve erkeğin tekrardan nişanlanmaları zor bir durumdur. Ne kusurları vardı da ayrıldılar, çok iyi bir kız/ erkek olsaydı bu iş bozulur muydu gibi düşüncelerden dolayı ikisine de kimse kolay kolay güvenmezdi. Günümüzde durum artık çok farklı, inanlar böyle durumlara daha modern yaklaşabilmektedirler.

3.3.13. Gelin Görme

Nişandan sonra nişanlılık süresi boyunca damadın ailesi gelini görmeye gider. Görmeye giderken eli boş gitmek ayıp karşılanır. Bunun için geline çeşitli hediyeler

götürür. Bunlar çerez, tatlı, kıyafet ve altındır. Ayrıca geline belli başlı ihtiyaçlarını karşılarsın diye para da verilir.

3.3.14. Bayramlık Götürme

Göle’de nişanlılık süresi bayramlara denk gelirse erkek tarafı bayramda mutlaka gelini görmeye gitmek zorunda. Eğer gitmezse bu çok ayıp karşılanır. Bayramda genellikle geline kıyafet, altın ve para götürülür. Bunun yanı sıra tatlı, çerezde götürülürdü. Eğer nişanlılık süresi Kurban Bayramı’na denk gelirse erkek tarafı hediyeler dışında kurbanlıkta götürebilir. Tabii bunlar ailenin maddi durumuna bağlı olarak değişiklikler gösterebilir. Bazı köylerde bayramlarda gelinin eline kına yakmak için kına da alınır. Günümüzde kurbanlık ve kına götürme artık çok karşılaşılan bir durum değildir

(K. K: 3).

3.3.15. Yatak Hazırlama

Söz kesilirken erkek tarafından çeyizlik yatak için yün ve şilte istenilir. Bu yün nişanlılık döneminde alınır ve düğüne kadar yatakların hazır olması gerekmektedir. Hazırlanacak yataklar fazla ise yün yıkamak için genellikle köyden genç kızlar ve kadınlar çağırılır. Gelenlerde eli boş gelmez ve herkes kendince yiyecek bir şeyler hazırlayıp getirir. Aynı şekilde kız ve erkek tarafı da mutlaka yemek hazırlayıp getirir. Yünler yıkandıktan sonra kurutulur daha sonra da bilen kişi ya da kişiler tarafından yataklar hazırlanmaya başlanır. Yataklar genellikle kız tarafının yaptığı dantelli nevresimlere koyulur. Bütün bu işlemler bittikten sonra yardıma gelenlere teşekkür niyetinde çeşitli hediyeler verilir. Günümüze baktığımızda yatak hazırlama sadece kız tarafına ait değildir. Damadın annesi de oğlu için yatak hazırlar. Yine aynı şekilde yün alma gibi bir mecburiyet bulunmamaktadır (K. K: 3).

3.3.16. Çeyiz

Çeyiz geleneği birçok yerde olduğu gibi Göle İlçesinde de büyük önem taşımaktadır. Çeyiz denilince akla ilk gelinin bekârken hazırladığı el işleri gelir. Bunlar genellikle yastık, yatak ve havlu kenarlıkları, tülbent, lif, sehpa ve masa örtüleri, vb. şeylerdir. Bunlar dışında kızın ailesi kızlarının evi için küçük ev aletleri de alırlar. Düğünden birkaç hafta ya da birkaç gün önce hazırlanan çeyiz kız evinde sergilenir.

Kız çeyizi hazırlarken bunu etraftaki akraba ve komşularına da gösterir. Onlara da çeyiz görme için haber verilir. Gelenlerde asla eli boş gelmezler ya çam sakızı çoban armağanı bir hediye ya da bir miktar para getirirler. Geçmişte çok sık yapılırken günümüzde de halen varlığını koruyan bir durumdur.

3.3.17. Sağdıç

Sağdıç düğünde damadın yanında olan ve ona ne yapması gerektiği konusunda yardımcı olan kişiye denir. Sağdıç kavramı günümüzde her ne kadar varlığını korumuş olsa da geçmişteki gibi çok sorumluluk yüklenen biri değildir. Eskilerde sağdıç genellikle evli kişilerden seçilirdi fakat günümüzde damadın bekar arkadaşları da sağdıç olabilmektedir. Sağdıcin görevi damada gerdek gecesi hakkında bilgi vermek, gelinin evinden müjde yastığını almak ki yakalanırsa para vermek zorunda kalır. Kız evinden gelin çıkartılırken kapı basma, sandığa oturma, bel bağlama gibi uygulamalarda bahşiş vermek de görevleri arasındadır.

Şah bezeme geleneğinde de sağdıç görev almaktadır. Şah bezeme, şah denilen ağaçtan yapılmış bir araçtır. Düğün kimin evinde yapıldıysa şah, bir sonraki düğüne kadar o evde kalır. Şah, düğün esnasında şekerlerle ya da çeşitli meyvelerle süslenilir. Oğlan şahı ve kız şahı olmak üzere iki şah bulunmaktadır. Erkek şahının masraflarını sağdıç, kız şahının masraflarını ise berbu karşılar. Süsleme işini bu konuda tecrübe sahibi biri yapar ve karşılığında da birtakım hediyeler alır. Göle’de şah bezenirken üç, yedi ve dokuz ve kırk sayılarına önem verilir. Bu sayılar onlar için önemli kabul edilir. Erkek şahı kız şahına göre biraz daha görkemlidir. Kız şahı kına gecesinden sonra erkek sağdıcinin kardeşi ve akrabaları tarafından alınıp erkek sağdıcina getirilir. Kız şahını

teslim alan oğlan sağdıç kız sağdıçına hediye verir ve şahın üzerindeki şekerleri oradakilere dağıtır. Bunların bir kısmı da damat için ayrılır. Gelinin oğlan evine inmesinden sonra damat, sağdıç ve arkadaşlarıyla sağdıçın evinde bir eğlence düzenlerler. Daha sonra düğün akşamı toy babası gelir ve şah alayının kurulmasını söyler. Bunun üzerine kalabalık bir grup damat ve arkadaşları davul zurna eşliğinde düğün evine doğru yola çıkarlar. Bu gelenek Yeni Demirkapı Köyünde halen varlığını sürdürmektedir (K.K. 9, 17).

3.4. DÜĞÜN SIRASI

3.4.1. Atlı Gelme

Eskiden arabalar çok fazla olmadığı için genellikle gelini almaya atlarla gidilirdi. Bu yüzden “atlı gelme” olarak adlandırılır. Atlarını güzelce süsleyen erkek tarafı köyden gelecek diğer atlıları da alıp kız evine doğru yarış halinde ilerlerler. Eğer düğün aynı köy de yapılacaksa atlılar önce köyün içinde at sürer daha sonra davul zurna eşliğinde kız evine gider. Kız evi de aynı şekilde atlılarla erkek tarafını karşılar. Kız evinde en az dört beş gün kalma gibi bir gelenek vardır.

3.4.2. Kına Gecesi/ Kına Yemeği

Düğünden bir gün önce gelin ve damada kına yakılır. Kına yakılmadan önce kına yemeği yenilir. Eskiden kına yemeği için malzemeleri erkek tarafı karşılardı. Günümüz de kız tarafı kendi karşılar. Kına gecesi gelinin baba evinde geçirdiği son gecedir. Eskiden gelinin eline kına yakılmadan önce çerez, şeker ve helva dağıtılırdı. Fakat günümüzde helva yapılmamaktadır. Daha sonra gelin ellerinde mum taşıyan kadınların eşliğinde kına yakılacak odaya getirilir. Gelinin kınası başı bozulmamış (dul olmayan) bir kadın tarafından yakılır. Kadınlar ve genç kızlar genellikle gelini ağlatacak türküler söylerler. Türküler söylenilirken gelinin kınası yakılır. Kına esnasında gelin elini açmaz burada damadın annesinden elini açması için bir altın konması beklenir. Aynı durum damat içinde geçerli damat da elini açmaz ve bu seferde gelinin annesinden aynı hamle beklenir. Damada sağdıç yardım ettiği gibi

geline de berbu adı verilen kişi yardım eder. Günümüzde de berbu vardır fakat oda sağdıç gibi eski fonksiyonlara sahip değil. Berbu da genellikle erkek tarafından olur. Bu kız kardeş, abla, yenge ya da hala ve teyze olabilir. Berbu kına gecesi bittikten sonra gelin evinde gelinin yanında kalır.

Geline kına yakıldıktan sonra çeyiz yayma merasimine geçilir. Çeyiz sandıkları ve bohçalar odanın ortasına getirilir. Kız ve erkek tarafının çeyizleri ayrı ayrı belirlenip değerleri yazılır. Not edilen bu bilgiler daha sonra muhtar tarafından imzalanır.

“Koçarı, Hoş Bilezik, Şeker Oğlan, Diz Kırma, Jandarmayı Vurdular, Aşıрма, Sarı Seyran, Türkmen Kızı, Kürdün Kızı, Temur Ağa, Mor Koyun, Sarı Çiçek, Paşa Köşkü, Çardaklı Çevirmesi, Hançer Barı, Pınar Başı kınada oynan oyunlardandır. Onun dışında tekil oyunlar, karşılıklı ya da tek oynan oyunlar. Tek oyunda oyuncu iki eline de mendil alır. Mendillerin yeşili Göle Ovası’nı, al ve moru ise Göle’ye özgü inek ve koyunların renklerini anımsatır. Göleli Gelin oyunu kına gecesi oynanan bir oyundur.

Önce kız başlar, anne cevaplar

Ana sen Göle’nin neyini gördün

Sürüden ayrılan koyunu gördüm

Ana sen Göle’nin neyini gördün

Altmış kız gelinin boyunu gördüm

Sonra kadınlar koro halinde devam ederler türküye

Elalı gelin Göleli Gelin

Kaşları gözleri sürmeli gelin

On parmağı üstü kınalı gelin

Gelinin ellerine kına yakılırken; Kız Hanım, Aysamat, Çerez oyunları oynanır.

Damat kınası yakılırken Develi oyunu oynanır” (Öztürk ve Küpeli, 2014, s. 145).

3.4.3. Gelin Çıkarma

Göle’de düğünler dört ya da beş gün sürerdi. Büyükler önceden kız evine gider misafir olurlardı. Gelinin götürüleceği gün erkek tarafı sabah erkenden araçlarını hazırlar. Eğer düğün kış mevsiminde ise araç olarak at kızakları, yaz ise at arabaları kullanılırdı. Son dönemlerde artık otomobiller bu araçların yerini almıştır.

Gelin evden çıkarken gelini ağlatma havaları çalınır. Gelinin annesi hem ağlar hem de kızana öğütler verir. Kızın erkek kardeşi ise gelinin beline gümüş kemer bağlar. Günümüzde kırmızı kuşak bağlanır. Kemerı bağlayana toy babası veya sağdıç bahşiş verir. Gelinin yüzü al renkli ipek bir duvak ile örtülür ve gelin, iki yengesi tarafından gelin arabasına bindirilir. Günümüzde gelin genellikle ya babasının ya da abisinin veya erkek kardeşinin koluna girerek dışarı çıkartılır. Düğün alayından önce erkek tarafından bir genç gelinin hazırladığı müjde yastığını alıp önceden erkek evine gider (Öztürk ve Küpeli, 2014, s. 139). Müjde yastığı, gelinin kılıfını itina ile işlediği küçük bir tüy yastıktır. Bu yastık gelinin damada ebedi sürecek olan aşkının ilk hatırası olarak kabul edilir.

Gelin Çıkarma

3.4.4. Gelin Erkek Evine Girerken Uygulanan Pratikler

Düğün alayı erkek evine geldiğinde gelinin ayağını basması için bir bakır kazan ters çevrilir üzerine tahta kaşık veya çay tabağı konulur. Eve girmeden çay tabağını kırmak zorundadır. Kırmaması uğursuzluk sayılır. Gelin iki yenge tarafından arabadan indirilirken damat ve sağdıç, daha önce hazırladıkları bozuk para ve çerezleri yüksekçe bir yerden dağıtmaya başlar. Gelinin ayakları önünde kurban kesilir. Kayınvalide gelin ve damadın önünde tek başına halay çeker. *“Gelin eve geldikten sonra çalgılar çalınır, oyunlar oynanır. Gece damadın arkadaşları ve gelen atlılar sağdıçın evinde toplanır, güvey tıraşı yapılır. Bu eğlenceler gece yarısına kadar sürer”* (Öztürk ve Küpeli, 2014, s. 139).

Nişan veya Düğünde Dağıtılan Çerez

3.4.5. Düğün Yemeği

Düğün yemeklerine her yerde olduğu gibi Göle’ de de büyük önem gösterilmektedir. Eğer ailenin durumu iyiye büyükbaş hayvan kesilir. İkramlık olarak kırmızı et, pilav ve içecek ikram edilir. Günümüzde düğün yemeklerinde isteğe göre çeşitler fazlaştırılabılır. Yemekleri yapması için bu işi bilen tecrübeli biri ya da birileri çağrılır.

3.4.6. Takı Takma

Düğünlerde takı takma olayı daha çok yeni evli çifte yardım amaçlıdır. Düğünden sonra takılan altın ve paralar genellikle düğün masrafları için kullanılır.

Göle’de kına gecesinde ağırlıklı olarak kız tarafının davetlileri vardır, düğünde ise erkek tarafının davetlileri ağırlıklıdır. Takı takma töreninde kız ve erkek tarafı genellikle altın takarlar. Eskiden yemekten sonra üstü renkli bir ipek kumaşla örtülü bakır bir sini kaldırılırdı ve her misafir takacağı takıyı bu siniye atardı. Günümüzde genellikle ya bir sandığa koyulur ya da gelin ve damadın yakasına takılır. Erkek tarafından biri gelin ve damadın yanında durarak kimin ne taktığını yazarak not eder. Böylelikle kimin ne kadar para ya da altın taktığı kolaylıkla bilinir.

Takı Takılan Bir Gelin

3.4.7. Nikâh

Göle’de sözden sonra gençlerin nikahsız bir arada olmaları pek hoş karşılanmaz. Çünkü sözden sonra bazı aileler kız tarafı da izin verirse gelinlerini eve davet ederler. Aynı şekilde izin verilirse damat da kız evine gider ve sözlüsüyle kalır. Dolayısıyla böyle durumlarda ilk önce dini nikâh kıyılır. Resmi nikâh hemen kıyılmaz hatta bazı ailelerin çocuk sahibi olduktan sonra resmi nikâh kıydıkları görülmektedir. (K. K: 1).

3.4.8. Gerdek

Göle’de düğünden sonraki gece çiftlerin bir araya geldiği geceye gerdek gecesi denir. Sağdıç ve arkadaşlarıyla büyük bir şamatayla damat gerdek odasına gönderilir. Gelenekselliğin ağır bastığı ve dine önem verilen bu bölgede damat gerdekten önce namaz kılar. Günümüzde artık gerdek gecesi çoğunlukla ev dışında bir yerde geçmektedir. Yeni evlenen çiftler genellikle düğünden sonra baş başa tatile çıkmaktadırlar.

3.5. DÜĞÜN SONRASI

3.5.1. Yüz Görümlüğü

Duvak açma töreni bitip herkes dağıldıktan sonra ev halkı toplanır. Eğer kızın yengesi yoksa onun yerine başka bir kadın elini havya kaldırarak müziği durdurur. Sonra kayın peder gelip geline yüz görümlüğü hediyesini verir (K. K: 16).

3.5.2. Gelini Geri Gönderme

Ülkemizin çoğu yerinde olduğu gibi Göle’de de gelinin masum ve temiz olmasına önem verilmektedir. Eskiden yengeler gerdek odasının kapısında sonucu beklerlerdi. Bazen gelinin temiz çıktığını duyurmak için gerdek gecesine ait çarşaf komşu kadınlara

gösterilirdi. Eğer gelin temiz çıkmazsa çeyiziyle birlikte tekrardan babasının evine gönderilirdi. Bu olay köylerde halen devam etmektedir (K. K: 19).

3.5.3. Duvak Açma

Göle’de düğünün ikinci günü bittikten sonra, ertesi gün kuşluk vaktinde duvak açma töreni yapılır. Gelin düğün yerinde ortada bir sandalyeye oturtulur. Başında duvağı bulunur. Çalgılar çalar, oğlan sağdıçı “Beşaçılan”, “Karabağ” ve “Hançerbarı” oyunlarından birini gelinin etrafında dönerek oynar. Bir yandan da elindeki hançer ile gelinin duvağını yavaş yavaş açar (Öztürk ve Küpeli, 2014, s. 139).

3.5.4. El Öpme

Düğünden sonra gelin bir ay ya da birkaç hafta sonra baba evine el öpmeye gider. Geline eşi ve kaynanası da eşlik eder. Giderken eli boş gitmezler. Çerez, tatlı ve evdekilere birkaç hediyede götürülür (K. K: 10).

3.5.5. Gelinlik Etme

Gelinin kaynanası, kayınpederi ve diğer aile büyüklerinin yanında yemek yememesine, ağzını kapatmasına, konuşmamasına ve onların yanında çocuklarını sevmemesine “gelinlik etme” denir. Hatta gelinin büyüklerinin yanında çocuğuna adıyla seslenmesi de hoş karşılanmaz (K. K: 1).

Ağzını Kapatarak Gelinlik Eden Bir Kadın

3.5.6. Düğünde Oynanan Oyunlar ve Söylenilen Türküler

Göle halkının kendine özgü müzik ve oyunları vardır. Mahalli oyunlar, çocuk döneminden başlayarak bütün Göleliler tarafından sevilerek oynanır. Bu yüzden bu oyunları bilmeyen yoktur (K.K.12).

Halk oyunları bölgelere göre farklı adlar taşımaktadır. Ardahan ili Göle ilçesi de “bar bölgesi” içine girmektedir. “Ağır bar, Düz bar, Ters bar, Sarhoş barı, Tavuk barı, Temur ağa, Köroğlu barı, Tamzara, Tello gider yan gider” barlarıdır. Düğünlerde genellikle bu oyunlar oynanır.

Göle düğünleri genellikle kadın erkek karışık olur. Kadınlı erkekli el ele oynayan başını yaşlı bir kadın ya da bir erkek çeker. Oyuncunun önünde diz kıran davulcu bahşiş ister, tekerleme söyler. Alınan bu bahşişe de “şabaş” denir. Bu tarz gösteriler genellikle düğüne ayrı bir hava katmak amacıyla yapılır. Oyuncular birbirine sarılır, hafif öne eğilir, bir ileri bir geri sallanarak oynarlar. Özellikle sol ayak öndedir. Halay başının,

halaydan ayrılarak tek başına oynadığı zamanlar da vardır. (Öztürk ve Küpeli, 2014, s. 143-144).

Düğünde söylenilen türküler:

Göleli Gelin

*“Göle dağları karlı meşeli
Yaylası yamacı mor menekşeli
Sandım ki cennette halı döşeli
Göleli gelin, edalı gelin
On parmağı birden kınalı gelin*

*El ele tutmuşlar halay ederler
İçlerine girsem bana ne derler
Sevmedikleriyle alay ederler
Göleli gelin, edalı gelin
Kaşları, gözleri sürmeli gelin*

*Hele sen Göle'nin neyini gördün sürüden ayrılan koyunu gördüm
Altmış kız gelinin boyunu gördüm
Göleli gelin, edalı gelin
Kaşları, gözleri sürmeli gelin*

*Göle'nin dağları kardır geçilmez
Soğuktur suları bir tas içilmez
Anadan geçilir yardan geçilmez
Göleli gelin, edalı gelin
On parmağı birden kınalı gelin” (Öztürk, Küpeli, 2014, s. 146).*

Yaylalar

*“Yayladan inerken çadırım yeşil
Kız nişanlın gelmiş bir kahve pişir
Yaylalar yaylalar viran yaylalar
Sizde benim gibi yalnız kalasız*

*Yaylanın yolları dardır geçilmez
Soğuktur suları bir tas içilmez
Yaylalar yaylalar viran kalasız
Anadan geçilir yardan geçilmez
Ayrılık sana da düştü yaylalar” (Öztürk ve Küpeli, 2014, s. 147).*

Göle’ m Seni Çok Özledim

*“Burnumda tüter ovası
Gönlümde gitmiyor yası
Meşesinde kuşlar sesi
Göle’ m seni çok özledim*

*Çayır çimeni, ovası, düzü
Cennet misalidir yazı
Nasip olsa görsem güzün
Göle’ m seni çok özledim*

*Tel oğlunda yar sevdası
Cani beyin yaylası
Dağlarda koyun sürüsü
Göle’ m seni çok özledim*

Üstündağ'ın vatanı

Yaylalar, dağlar mekânı

Dünyaya değişmem seni

Göle'm seni çok özledim” (Öztürk ve Küpeli, 2014, s.147).

Göle’de bu türküler düğünlerde halen söylenilmektedir. Bazen yaşlı kesim tarafından karşılıklı olarak söylenilip halaylar çekilmektedir.

4. BÖLÜM

ÖLÜM

Geçiş dönemlerinin en son halkasını oluşturan ölüm tıpkı doğum ve düğünde olduğu gibi belli kural, âdet ve inanmalar neticesinde gerçekleşmektedir. Ölüm, geçiş dönemlerinin en hüzünlü olanıdır. Bu olay karşısında insanların tavrı geçmişten günümüze kadar herhangi bir değişiklik göstermemiştir. Her ülkenin her şehrin kendine ait inançları bulunmaktadır.

En eski yazılı Türkçe metinlerinden elde edilen bilgilere baktığımızda bugün devamlılığını koruyan âdetlerin genelde aynı olduklarını görmekteyiz. Ölüm, toplumun her yerinde derin bir acı ve üzüntü bırakmaktadır (Korkmaz, 2015, s. 29). Göle’de de ölüm insanlara derin bir üzüntü bırakmaktadır. Her yer de olduğu gibi burada da gerek ölüm den önce gerek ölüm sırasında gerekse de ölümden sonra belli inanmalar doğrultusunda hareket etmişlerdir.

4.1. ÖLÜM ÖNCESİ

4.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

“Ölüm korkusunun bilinç altındaki baskısıyla tedirgin olan halk düşüncesi, geleceği bilmek isteğinin de etkisiyle, alışlagelmişin dışındaki birtakım davranışları; araç-gereçlerin şu ya da bu biçimdeki kullanışlarını; meteorolojik olayları, hayvanların hareket ve seslerini; düşlerdeki görüntülerle hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti, bir önbelirtisi saymaktadır” (Örnek, 1971, s. 15).

Göle’de de baktığımızda insanlar, halen bu tür inanışları sürdürmektedir. Göle’de ölümü düşündüren belirtileri şu şekilde sıralayabiliriz:

Köpeğin uluması evden birinin öleceğini düşündürmektedir (K.K.2, 10).

Bir baykuşun bir evin önünde ötmesi de yine o evden birinin öleceğinin işareti olarak kabul edilir (K.K.1, 2, 10).

Cam bir eşyanın kendi kendine düşüp kırılması birinin öleceği düşüncesini ortaya koyar (K.K.5, 6).

Rüyada bir topluluk, kalabalık bir ortam görülmesi o evden bir cenaze çıkacağını düşündürür (K.K.5, 6).

Rüyada bir kişinin öldüğünü görmek o kişinin ömrünün uzun olacağına inanılır (K.K.1, 10).

Rüyada ölen bir kişinin gelerek ben bu kişiyi götürmek istiyorum demesi bahsi geçen kişinin öleceğine inanılır (K.K.12, 13).

Kişinin yüzünün çökmesi, gözlerinin çukurlaşması, yüzünün solması ya da tam tersi kişinin yüzüne bir güzellik gelmesi ve kendini iyi hissetmesi de kişinin ölümünün yakın olduğu düşüncesini doğurur (K.K. 11, 12, 13).

Kişinin bedeninin soğuması, el ve ayaklarının soğuması da yine ölüm belirtileridir (K.K.1, 2, 5, 6, 10, 11, 12, 13)

4.1.2. Kaçınmalar

Çağrışım yoluyla ölümü hatırlatan ya da farklı bir tabirle ölüm için ön belirti sayılan olayların, yerine getirilmediği zaman ölüm getireceğine inanılan birtakım işlemler ve davranışlar bulunmaktadır. Kişi bu durumdan kurtulmak ve ölümü uzaklaştırmak için bazı kaçınmalara dikkat eder (Örnek, 1971, s. 37). Göle'nin köylerinde ölümü uzaklaştırmak için sadaka verilir. İhtiyaç sahibi kimselere yardımda bulunarak sadakanın o aileyi kaza ve belalardan kurtardığına inanılır. Yetimler doyurulur, ihtiyaçları karşılanır. Kişi kötü bir rüya gördüyse aileyi, olabilecek herhangi bir kötülükten kurtarmak için sabahına bir sadaka verir.

4.2. ÖLÜM SIRASI

Bir hastanın durumu kötüleştiğinde ve öleceği anlaşıldığı takdirde yanında mutlaka birileri bulunur. Kur'ân'ı Kerîm bilen bir kişi başında Kur'an'ı Kerim okur. Eğer bilen biri yoksa cami hocası çağrılır. Hastaya kelime-i şahadet getirtilir. Daha sonra hastanın vücut temizliği yapılır. Bunu çocuklarından biri, kardeşi, anne-babası veya eşi yapabilir. Onlar yoksa herhangi bir yakın akraba veya komşuda bu konuda yardımda bulunur. Hastanın son istekleri itina ile yerine getirilir. Genellikle ölmek üzere olan birine su

verilir ve suyu veren kişinin büyük bir sevap kazanacağı düşüncesi mevcuttur. Eğer su içemeyecek kadar durumu kötüyse pamukla dudakları ıslatılır.

4.2.1. Ölüm Olayının Duyurulması

Yakın akrabalara, eşine, dostuna haber verilir. Uzakta olan kişilere daha önceden haber verilir ki erken gelip hastayı görüp helalleşebilsinler. Yakın komşular genellikle evdeki kalabalıktan, ağlama seslerinden ve yakılan ağıtlardan dolayı olayı ilk öğrenen kişiler olup hemen cenaze evine giderler. Daha sonra camide sala okutulur. Eskiden yani telefonun yaygın olmadığı zamanlarda köyden biri ya da akrabalarından biri köyleri gezerek uzak akrabalara haber verirdi. Günümüzde ise:

- Camilerde sala verilir
- Telefonla arama yapılır ya da toplu mesaj atılır
- İsteğe göre gazeteye ilan verilir

Ama en yaygın haber verme şekilleri ilk olarak camide sala vermek ikincisi telefonla yapılan arama ve atılan mesajlardır.

4.2.2. Ölümünden Hemen Sonra Yapılan İşlemler

Bu işlemler genel olarak cenazeyle yani cesetle ilgili olan şeylerdir. Ölünün gözleri açıksa hemen kapatılır. Çenesi bağlanır. Daha sonra kıyafetleri çıkartılır ve başı kibleye doğru çevrilir. Elleri yanlara koyulur ve bacakları düzeltilip ayakları yan yana getirilip baş parmakları birbirine bağlanır. Yatağı değiştirilir daha düz ve rahat bir yere alınır. Üstü kefenle örtülür ve göğsüne makas, bıçak ya da herhangi demir bir alet bırakılır. Baş ucuna Kur'an'ı Kerim koyulur.

4.2.3. Ölünün Gömülmeye Hazırlanışı

Ön hazırlıkların bitmesiyle sıra gerek dinsel gerekse geleneksel bakımdan zorunlu olan hazırlıklara gelir. Bu hazırlıklar ise cenazenin yıkanması, kefenlenmesi ve cenaze namazıdır (Örnek, 2014, s. 295). Göle’de de hazırlıklar bu şekilde başlar.

Kişi ruhunu teslim ettikten sonra varsa morga götürülür eğer yoksa da evde bekletilir. Başında mutlaka biri olur yakınları dışında kimsenin görmesine izin verilmez. Morgdaki cenazeler morgun içinde yıkanıp kefenlenip çıkartılır fakat cenaze evde ise evden çıkartılıp caminin önündeki teneşir tahtasında yıkanır. Erkek cenazeleri erkekler, kadın cenazeleri kadınlar tarafından yıkanır. Yıkama işlemi bu konuda bilgi sahibi olan kişiler tarafından yapılmaktadır. Yıkama işleminde önce günlük hayattaki gibi cenazeye taharet aldırılır sırasıyla abdest daha sonra ise gusül abdesti aldırılır. Yıkamaya önce sağ taraftan başlanır daha sonra sol taraf yıkanır. Yıkama esnasında yakınları içeri girip yardımda bulunup, su dökebilirler. Cenaze yıkama işlemini bazı kişiler belli bir ücret karşılığında bazıları ise sevabına yapmaktadır. Ölü sahipleri yine de bu kişilere çeşitli hediyeler vermektedir. Bunlar ölen kişinin kıyafetleri vb. eşyaları olabilmektedir.

“Ölünün gömülmeye hazırlanışı için gerekli olan ikinci işlem ölünün kefenlenmesidir. Kefenlenme işlemi İslam geleneğine göre yapılır. Kefenlik bezin rengi beyazdır. Erkek kefeni gömlek, izâr ve lifafe denilen üç parça bezden, kadın kefeni ise himâr, dir, hırka, izâr ve lifafe denilen beş parça bezden yapılır. Diyanet İşleri Reisliğinin yayımladığı “İslamiyet’te Cenaze” adlı bir broşüre göre, erkek ve kadın ölünün kefenlenmesinin aşağıdaki gibi yapılması gerekmektedir:

“Erkek ölünün evvelâ lifafesi temiz bir yere döşenerek üzerine gül suyu veya haram olmayan diğer güzel kokulu bir su serpilir. Lifafenin üzerine de izâr döşenip yine koku serpilir, onun üzerine de gömlek döşenir ve kokulanır. Havlu ile kurulanmış ölü, muvakkat bir örtü ile örtülü olduğu halde gömlek üzerine yatırılarak gömleğe sarılır. Bundan sonra evvela sol, sonra da sağ tarafında izâr ve lifafe ile birbiri ardınca vücudu kapatılır. Açılma ihtimali varsa, belden bez bir kuşakla bağlanır. Kadın ölünün kefeni de aynı şekilde serilir ve kokulanır. Ölünün evvela memeleri bezle bağlanır, üzerine gömleği sarılır. Saçları gömlek üzerine çıkarılır. Sonra başörtüsü, izârı, lifafesi ve hırkası ile sarılıp üzeri bez

kuşakla bağlanır. Erkek ve kadın kefenlendikten sonra varsa altındaki kilim veya seccade ile kapatılarak, yoksa kefenle tabutun içine konularak musallaya (cenaze namazı kılınacak yere) götürülür. Halk arasında, kişinin sağlığında kefenini alıp bir köşeye saklaması ya da bunun için para ayırması âdetine de rastlanılmaktadır. Bu daha çok tedbir maçlı yapılmaktadır” (Örnek, 1971, s. 53).

Kişinin vefatından sonra mezar kazma işlemi yapılır. Köyün gençlerinden ya da kişinin varsa çocukları ve akrabaları tarafından mezarı kazılır. Eskiden bu iş için para alınırdı fakat günümüzde kimse para almıyor yine de cenaze sahibi bir şeyler vermek isterse verebilir. Bu para, kıyafet ya da erzak olabilir. Şimdilere baktığımızda artık çoğu kişi kepçe yardımıyla mezar kazma işlemini yapmaktadır. Bunun nedeni bazen mezar kazacak kimsenin olmayışı bazen de hava şartlarının yağışlı ve zor olmasıdır.

Cenaze yıkandıktan sonra tabutla birlikte mezarlığa götürülür. Fakat cenaze tabutla birlikte gömülmez. Tabutun üstüne camiden alınan üzerinde ayet bulunan yeşil örtü örtülür. Bazen de ölen kişinin herhangi bir elbisesi de örtülebilir. Eğer ölen kişi genç bir kızsı tülbent ya da gelinlik örtenler de olur. Cenazeyle birlikte gitmek isteyen bütün eş dost gider.

Cenaze cemaatin önündeki musalla taşına koyulur. Cenaze namazını erkekler kılar. İlk olarak niyet edilir ve bu niyetle ölünün kadın, erkek veya çocuk olduğu açıklanır. Cenaze namazı kılındıktan sonra defin işlemi gerçekleştirilir. Kadın cenazelerini yakınları kabre indirir ve namahrem olanlara gösterilmemeye çalışılır. Cenazelerin yüzü kibleye doğru olacak şekilde mezara konulur. Daha sonra tahtalar yerleştirilip toprak atılmaya başlar. Son olarak imam duasını okur ve cemaat oradan ayrılır.

“Ölen bir Müslümanın sağlığında çeşitli nedenlerle tutamadığı oruçları, kılamadığı namazları ve yerine getiremediği yeminleri için bir fakire fidye verilmesi gerekmektedir. Bu işleme fıkıh dilinde devir ya da ıskat denilmektedir. Fidyeye için ölen kişi sağlığında bir miktar para ayırdığı gibi, mirasçıları ya da vekilleri onun adına bu işi için para ayırabilirler. Ölenin yaşından erkekse on iki, kadınsa dokuz yıl indirilerek hesaplanan para bir çıkın içinde, ölenin kılamadığı namaz ve oruçlara karşı halka halinde hazır bulunan yoksullardan birine ölenin mirasçılarından ya da vekillerinden biri eliyle verilir. Yoksul kimse parayı aldıktan sonra “aldım, kabul ettim” diyerek geri verir. Bu işlem ölenin oruç borcu bitene kadar devam eder. Ardından aynı işlem ölenin namaz borcu

ve söz verip de yerine getiremediği yeminler için de para verilen yoksullar değiştirilerek yapılır. Sağlığında herhangi bir nedenle ibadet borcunu yerine getiremeden ölen bir Müslümanı Tanrı katında aklamayı amaçlayan devir işlemi ölü gömülmeden yapıldığı gibi (İslam geleneğine göre bu daha doğrudur) gömüldükten sonra da yapılmaktadır. Ancak İslam geleneğinde fidyenin alınmamış olması cenazenin kaldırılmasına engel değildir. Ayrıca ölenin bu işlemle ilgili vasiyeti yoksa, vasiyeti var da malının üçte biri vasiyetine yetecek kadar değilse ya da hiç malı yoksa, mirasçıları ya da herhangi bir ahababı ölenin devrini bir bağış olarak yapıp yapmamakta serbesttir” (Örnek, 1971, s. 59-60). Göle’de buna çok önem verilmektedir. Günümüzde bile halen devamlılığını korumaktadır.

4.3. ÖLÜM SONRASI

4.3.1. Belli Günler

Göle’de ölen kişinin ardından belirli günlerde çeşitli pratikler uygulanmaktadır. Bu günler ölünün yedisi, yirmisi, kırkı, elli ikisi ve sene-i devriyesidir. Bu günlerde eş, dost ve akrabalara önceden haber verilir. Daha sonra yemek hazırlığı başlar. Yemekte et, pilav, ayran, salata, helva ya da tatlı bulunur. Ekonomik durumu iyi olan aileler genellikle bir büyük baş hayvan keserler. Daha sonra köyün imamı çağrılır ve mevlit okutulur.

“Mevlit kelime itibariyle insanın doğduğu yer, doğma, dünyaya gelme, doğulan zaman anlamlarını taşımakla birlikte zamanla Hz. Muhammed’in doğumunu anlatan manzum eser olarak bir nazım türünün adı olmuştur. Ayrıca bu manzum eserlerin okunduğu törenlerde zamanla mevlit adını alır. Mevlidi günümüzdeki manasıyla, halkın katılımını sağlayarak büyük ziyafetler ve şölenler tertipleyerek bir bayrama dönüştüren ilk hükümdar Selçuk Atabeklerinden Muzafferüddin Gökbori’dir. Onun zamanında yapılan bu törenlerde Türklerin geleneksel kutlama merasimlerinin çizgilerini görmek de mümkündür. Zamanla mevlidin kelime anlamının değişmesiyle de birlikte düzenlenme amacı da değişiklikler

göstererek günümüzdeki bu şekle bürünmüştür” (Bayat ve Cicioğlu, 2008, s. 148).

Mevlitten sonra gelen misafirlere yemek dağıtılır. Gelen misafirlerde eli boş gelmezler. Onlarda gelirken şeker, çay, pirinç, meyve suyu gibi bütçelerine uygun yiyecek ve içecekler getirirler (K.K.8, 9, 34, 35).

4.3.2. Ölü Yemeği

Yörelere farklı isimlerle anılsa da ölü yemeği, aslından her yerde ölen kişinin ruhunun rahat etmesi, gözünün arkada kalmaması için verilmektedir. Zamanla âdet haline gelen bu uygulama yerine getirilmediği takdirde hoş karşılanmaz ve ölü sahipleri etraftakiler tarafından kınanır. Çünkü toplumların inançlarına göre ölen kişinin öte dünyada da yeme içme ihtiyacı duyduğu düşüncesi mevcuttur. Nasıl ki ölen kişinin ardından dini görevler yerine getirilmek zorunluysa geleneksel uygulamalarında yerine getirilmesi o kadar gereklidir. Aksi durumda ölen kişinin ruhunun rahat etmeyeceği inancı vardır (Örnek, 2014, s. 304). Göle’de bazı kişiler tarafından ölü yemeğinin verilmesi her ne kadar gereksiz ve anlamsız bulunsa da toplumun çoğunluğunu oluşturanlar bunun gerektiği görüşündedir. Eğer cenaze sahipleri ölü yemeğini vermezse toplum tarafından ayıplanır. Ölen kişinin hiç mi hatırı ve emeği yoktu ya da biz uzak yerlerden geldik en azından bir ikramda bulunsaydınız tarzında ifadeler kullanabilirler. Bu yüzden cenaze sahipleri durumlarının el verdiği ölçüde ikramlarda bulunmaktadırlar (K.K.5, 6, 7). İlk günden itibaren cenaze yakınları ve komşular, cenaze evine çeşitli ikramlar yapıp götürürler. Kimse cenaze evine boş gitmez bu durum ayıp karşılanır. Bu Göle’de çok yaygın bir gelenektir.

4.3.3. Yas

Göle’de ölen kişinin ardından yas tutulur. Bunun belli bir süresi yoktur. Fakat ölen kişi genç ise bu süre daha da uzun tutulabilir. Yaşlı olursa da yas tutulur fakat, yaşını geçirdi, göreceğini gördü gibi düşüncelerden ötürü bu ölümler bir gencin ölümü kadar acı

vermez. Bu süre için de gülmek, eğlenmek, televizyon izlemek gibi durumlardan kaçınılır. Kadınlar genellikle siyah baş örtü takarlar bu süre zarfında.

Yas süresinde ölen kişinin eşyaları da yakınları tarafından dağıtılır. Önemli ziynet eşyaları genellikle çocukları ve gelinleri tarafından hatıra olarak alınır. Kıyafetler ise ihtiyaç sahiplerine verilir. Yas âdeti dünya da bütün kültürlerde var olan bir ritüeldir. İnsanlar yaşadıkları herhangi büyük bir olay sonucu üzüntülerini yas tutarak ifade etmeye çalışmışlardır. Zamanla bu toplum içinde insanların uyması gereken bir kural haline gelmiştir. Böyle durumlarda yas tutmayan kişi veya kişiler ayıplanır. Yani ölen bir yakını ardından hayatına normal devam eden bir kişi tepki toplayabilir. Göle’de eskiden yas tutan kadınlar siyah giyinirken erkeklerde saç ve sakallarını kesmezlerdi. Günümüzde kadınlar yine siyah giyinir fakat erkekler saç ve sakal uzatmazlar. Göle’deki erkeklerin yas tutma âdeti Mısır’da da bulunmaktadır. Aslında Kuran-ı Kerimde ilahi takdire razı gösterilmesi gerektiğini belirten birçok ayet bulunmaktadır. Bu tür hal ve hareketler günah sayılmıştır (Hacıgökmen, s. 3-4).

4.3.4. Baş Sağlığı ve Avutucu Sözler

Allah rahmet eylesin, Allah taksiratını affetsin, başınız sağ olsun gibi sözler cenaze yakınlarına söylenmektedir. Eğer ölen kişi genç ise genellikle cenazeye katılan ya da cenaze evine gelenler de ölen kişinin ailesiyle birlikte ağlamaya başlar ve ağıtlar yakar. Ölen kişi yaşlı ise de çok fazla bir tepki gösterilmez, hayatı gördü geçirdi diyerekten aile teselli edilmeye çalışılır. Baş sağlığı dilemek az da olsa cenaze sahibi ailenin acısını hafifletmektedir. Yakın olanlar eve giderek bu görevlerini yerine getirir. Uzakta olup cenazeye katılamayanlarda mektup, telgraf gibi araçlarla bu görevlerini yerine getirirler. Fakat telefonun hayatımıza girip yaygınlaşmasıyla birlikte cenazeye katılamayanlar genellikle telefon ederek baş sağlığı dileklerini iletirler. Dileklerini iletenler daha sonra da ölenin ruhuna bir Fatiha okur (K.K.4).

4.3.5. Ağıtlar

İnsan ömrünün önemli geçiş dönemlerinden biri de ölümdür. İnsanların ölümün verdiği acıyı hafifletmek için söyledikleri şiirlere de ağıt denilmektedir. Ağıtlar genellikle cenaze evinde söylenir. Ölen kişinin sağken yaptığı, yapacağı ve yapmak istedikleri ağıta konu olmaktadır.

“İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı cansız bir varlığını kaybetme, korku, telaş ve heyecanındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini, düzenli-düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere Batı Türkçesi’nde umumiyetle ağıt adı verilir. Ağıt söyleyen için “ağıtçı” sözü yaygınlaşmış ve “ağıt yakmak” deyimini türemiştir” (Elçin, 2004, s. 290).

Ağıtlar, insan yaşantısında tarih boyunca mühim bir yer edinmiştir. Hemen her kültürde kendine yer bulmuştur. Ağıtların en belirgin özelliği hemen hemen hepsinin kadınlar tarafından söylenmesidir. Ninniler gibi ağıtlarda daha çok kadınlarla bütünleşmiş bir türdür. Bazı yerlerde çok nadirde olsa erkek ağıtçılara rastlamak mümkündür. Yakını ölen, acılı bir ölüm hadisesini yaşayan herkes ağıt yakmayı bilmeyebilir. Aslında bakıldığında ağıt söylemek için de bazı özelliklere sahip olunması gerekli mesela ezgili söylemek ve doğaçlama yapmak. Ağıt söyleyen kişi genellikle üstü dağınık bir şekilde gelir. Ağıt söylerken çoğu kadın başörtüsünü açar saçlarını yolar, üstündeki elbiseleri yırtar, yüzlerini tırmalarlar. Ağıt söyleyen kişi ölen kişinin özellikle iyi yanlarını abartarak söyler. Bütün bunlar aslında biraz da olsa acılarını hafifletmelerini sağlamaktadır (Güven, 2013, s. 120). Göle’de de ağıtlar genellikle kadınlar tarafından söylenmektedir. Erkekler üzüntülerini genelde ya ağlayarak dile getirirler. Göle’de de kadınlar ağıt yakarken genellikle yukarda belirttiğimiz gibi başörtüsünü açıp saçlarını yolar ya da kıyafetlerini çekip kendilerini hırpalarlar.

4.3.6. Mezarlıklar/ Mezar Taşlarına Yazılanlar/ Simgeler

Göle’de eskiden mezarlar belli olsun diye başına ad, soyadı, doğum ve ölüm tarihleri yazılı küçük bir tahta konulurdu. Günümüzde de cenaze defnedildikten sonra aynı yapılar fakat merhumun ya da merhumenin senesi dolduktan sonra yakınları tarafından mezarı tekrardan yapılır. Bura da yapan kişi isteğine göre mezar taşı seçer kimi gösterişli yapar kimi de sade bir mezar taşı seçer. Mezar taşı günümüzde genellikle mermerden yapılmaktadır. Genel inanışlara göre mezar taşlarının çok abartılı yapılmaması gerekir. Bazı ailelerin isteklerine göre mezar taşlarına çeşitli motif ve meslek simgeleri de yapılmaktadır. Çoğunlukla çiçek motifi kullanılmaktadır. Bunun sebebi de çiçeği sadece bir süs olarak kullanmaktır.

Mezarlığın önünden geçerken mezarlıklar, parmak ile gösterilmez (K.K.14, 15, 16).

Mezarlıktan geçerken mutlaka selam verilir ve Fatiha okunur (K.K.21, 22, 23).

Mezarlığa mümkün oldukça abdestli gidilir (K.K.14, 21).

Cenaze defnedildikten sonra üç gün üç gece ateş yakılır. Bunun sebebi ise sokak hayvanlarının ya da vahşi hayvanların mezarı eşmemeleridir. (K.K.1, 18).

Mezarların etrafı duvarlarla çevrilidir bu genellikle hayvanların girmemesi içindir (K.K.20, 21).

Mezarlıktaki otlar biçilir hatta bazı köylerde insanlar hayvanlarını otlatırlar (K.K.14).

Cenaze Defnedildikten Sonra Mezarlıktan Bir Kare

SONUÇ

Derleme yaptığımız Ardahan iline bağlı Göle ilçesinde toplam da 49 köy bulunmaktadır. Bu köylerin geçiş dönemlerini ele aldık. (Doğum, Sünnet, Düğün, Ölüm). Elde ettiğimiz verilere göre halk, bu geçiş dönemlerinde çeşitli pratikler uygulamıştır. Uygulanan bu pratikler zaman ve mekâna göre değişiklikler gösterse de günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Bu pratikler için halkın, çaresizlikten, bilgisizlikten mecburi olarak başvurduğu ve kendilerince geliştirdiğini söylemek mümkündür.

Uygulanan pratiklere baktığımızda aslında bunların çok eski zamanlarda Eski Türklerin yaşadığı dönemde de var olduğunu görmekteyiz. Giriş kısmında öncelikle Ardahan iline bağlı Göle İlçesi ve geçiş dönemleri hakkında kısa bir bilgi verilmektedir. Geçiş dönemi geçmişten günümüze kadar varlığını korumuş çeşitli pratiklerdir. Bu pratiklerin çoğu tabii günümüze gelene kadar çeşitli farklılıklar göstermektedir.

Geçiş dönemlerinin ilki olan doğumda ilk olarak kadının çocuk sahibi olması için uygulanan pratikler vardır. Eğer kadın evlendikten kısa bir süre sonra çocuk sahibi olmazsa kısır olabileceği düşüncesiyle çeşitli uygulamalara geçilmektedir. Bunlar kadına çeşitli otların kaynatılıp içirilmesi, rahmine çeşitli otlarla yapılan kremlerin sürülmesi ve rahmine yumurta koyulması en sonda hocalara ve türbelere götürülmesidir. Kadının hamile kalmasıyla birlikte de bu pratikler devam etmektedir. Bu pratikler çocuğun cinsiyetini tahmin etmekle başlar. Eğer kadın tatlı yiyecekler tüketirse çocuğun erkek, ekşi yiyecekler tüketirse çocuğun kız olacağı düşünülür. Kadının karnı dik ve toplu duruyorsa erkek, yaygın geniş bir görünüşü varsa da kız olacağı tahmin edilir. Kadının yüzü güzelleşmişse ve çok bir değişim olmamışsa çocuğun erkek eğer kadının yüzünde çok fazla bir değişim varsa ve oradaki insanlara göre çirkinleşmişse çocuğun kız olacağı düşünülür. Kaynamış yumurta ikiye bölünür eğer yumurtanın içinde beyaz bir şey varsa ve dik duruyorsa çocuk erkek, şekil çukursa çocuk kız olacak demektir. Bunlar dışında eğer kadının burnu büyümüşse çocuğun kız olacağı düşünülür. Doğum sırasında da yine düğüm çözme. Havaya ateş etme, yüksekten atlatma ve ocaklı(cömert) birinden eşya getirme gibi pratikler uygulanır. Doğumdan sonra da kadının Alkızına karşı korunması için yatağa demir, iğne ve Kur'an-ı Kerim bırakılır. Ayrıca kadının yalnız kalmamasına dikkat edilir.

Çocuğun sancılanmaması için toprak kavrulur ve çocuk kırkı çıkana kadar bu toprağa sarılır. Ayrıca kırkı çıkana kadar da çocuk kundaklanır. Bunun çocuğun gelişimi için daha iyi olduğu düşünülür. Çocuğun kırkı çıkana kadar dışarı çıkması istenilmez. İnanışlara göre kırkı çıkmadan dışarı çıkan çocuk nazara gelir. Çocuğun ensesinden öpülmesine izin verilmez bunun sebebi ise çocuğun inatçı olacağı düşünülür. Akşam vakti çocuğun tırnakları kesilmez ve çocuğa pazartesi, çarşamba, perşembe ve cumartesi günleri banyo yaptırılır. Çocuğun banyodan sonra bugünlerde daha rahat uyuyacağı düşünülür. Çocuğun ayaklarını ağzına götürmesi, kardeş istediğini belirtir şeklinde yorumlanır. Bir yaşından önce aynaya bakmamasına dikkat edilir eğer bakarsa aylığa düşer yani çocuk huzursuz olur. Çocuğun aileden birine ya da ailece takdir kazanmış çalışkan, ahlaklı bir kimseye benzemesi istenirse, çocuk üç defa o kişinin bacakları arasından geçirilir.

Bir diğer geçiş dönemi ise düğündür. Düğünde de yine birbirinden farklı pratikler, inanışlar vardır. Atlılarla gelin almaya gidilir, gelin evden sağ ayağıyla çıkar ve gittiği eve sağ ayağıyla girer. Gelinin arkasından ağlamanın iyi olmadığı düşünülür. Düğün günü şeker ve hediyeler dağıtılır. Böylelikle evliliğin daha güzel devam etmesi temenni edilir. Gelin damat evine geldiğinde ayağının önünde kurban kesilir, eve bereketiyle gelsin diye. Gerdek gecesi gelinden çarşaf beklenir eğer gelin yüzünün akıyla bu eve gelmediyse eşyalarıyla birlikte tekrardan babasının evine gönderilir. Düğünden birkaç ay sonra gelin kocasıyla ya da onlara eşlik eden kayınvalidesiyle birlikte baba evine el öpmeye gider. Gelinin el öpmeye gitmesinden sonra da gelinin annesi, babası varsa kardeşi veya yakın akrabaları kızlarını görmeye giderler. Giderken asla eli boş gidilmez. Çeşitli hediyelerin dışında mutlaka çerez alınır ve götürülür. Uğursuzluk getirir düşüncesiyle geline alınan ilk söz ve nişan yüzükleri değiştirilmez.

Son geçiş dönemi ise ölümdür. Kişi hastayken ve öldükten sonra çeşitli uygulamalar yapılır. Vahşi hayvanların mezarı açmamaları için mezarın başında bir hafta ya da on gün ateş yakılır. Ölen kişinin ruhunu rahatlatmak amaçlı yedisi, kırkı, elli ikisi ve sene-i devriyesin de yemekler yapıp dağıtılır, Kur'an-ı Kerim okutulur. Kıyafetleri yakınlarınca paylaşılır, kalanlar ise ihtiyacı olan kişilere verilir. Varsa altınları, yüzük, takı gibi ziynet eşyaları ise çocuklarına ya da gelinlere verilir.

Tezimizde yer verdiğim bu bilgilere göre Göle ilçesinde yaşayan halk geçiş dönemlerindeki gelenekleri ve uygulamaları halen yaşatmaktadır.

KAYNAKÇA/ KAYNAK KİŞİ LİSTESİ

- AÇA, Mehmet. (1997). *Türk Destanlarındaki Aşerme (Yerikleme) Motifinin Destan Kahramanları Üzerindeki Etkisi ve Hayvan Ata (Ecdat) İnancıyla Olan Bağlantısı*. Milli Folklor, Cilt: 5, Yıl: 9, Sayı: 34, Yaz, s. 78–81.
- AÇA, Mehmet. (1999). *Kazak ve Kırgız Türklerinde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme (Aş Toyu)*. Milli Folklor, Cilt: 6, Yıl: 11, Sayı: 43, Güz, s. 24–33.
- AÇA, Mustafa. (2005). *Balıkesir Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalar*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- AÇIK, Fatma. (2004). *Özbekistan'da Defin ve Taziye Merasimleri*. Milli Folklor, Cilt 8, Yıl 16, Sayı 61, s.142-148.
- AKMAN, Ayşe. (2002). *Artvin'in Bazı Yerlerinde Evlenme Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme*. Türk Halk Kültürü Araştırmaları 1999, Ankara: s.1–40.
- ALTINKAYNAK, Erdoğan. (1999). *Avşar Ağıtlarında Ocak ve Ocak'ın Çocuklarla İlişkisi*. III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni (Sempozyumu), Adana: Adana Valiliği Yayınları.
- ALTINKAYNAK, Erdoğan. (2008). *Urum Folklor ve Halk Edebiyatı*. Ankara.
- ALTIN, Tahsin. (2014). *Eskişehir İli Sivrihisar İlçesi Merkez Folkloru*. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak.
- ALTUN, Işıl. (2004). *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*. İzmit, Kocaeli.
- ARTUN, Erman. (1998). *Tekirdağ Halk Kültürü Araştırmaları*. Tekirdağ: Tekirdağ Genç Yöneticiler ve İş Adamları Derneği Yayınları.
- ARTUN, Erman. (2000). *Adana'da, Törenlere, Adaklara, Özel Günlere Ait İnançlar, Pratikler ve Bunlara Bağlı Mutfak Kültürü*. Milli Folklor, C.7, s.49.
- ARTUN, Erman. (2004). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- ARI, Bülent. (2016). *Anadolu ve Makedonya Türklerinde Doğumla İlgili Uygulamaların Benzer Yönleri*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Cilt 25, Yıl 16, Sayı 1, s. 141-156

- BALAMAN, Ali Rıza. (1982). Sosyal Antropolojik Yaklaşımla Evlilik Akrabalık Türleri. İzmir: İleri Kitap Yayın Dağıtım.
- BAŞÇETİNÇELİK, Ayşe. (1998). *Adana Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum-Evlenme-Ölüm*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- BAYRI, Mehmet Halit. (1939). *Halk Âdetleri ve İnanmaları*. İstanbul Yayınları.
- BAYATLI, Necdet Yaşar. (2011). *Irak Türkmenleri Folklorunda Halk İnançları*. İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- BEYSANOĞLU, Şevket. (1992). *Kültürümüzde Diyarbakır*. Ankara: San Matbaası.
- BİÇER, Mukaddes. (1991). *Eskişehir İlinde Doğumla İlgili Adet ve İnançlar*. Türk Halk Kültüründen Derlemeler, Ankara.
- BORATAV, Pertev Naili. (2015). *100 Soruda Türk Folkloru*. Ankara: Bilge Su.
- BORATAV, Pertev Naili. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- ÇAĞLAYAN, Handan. (1998). *Tarsus İlçesi Ölüm Adetleri*. Tarsus Alan Araştırmaları, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÇELİK, Ali. (1998). *Trabzon-Şalpazarı Çepni Türklerinde Ölümle İlgili Gelenek, Görenek ve İnanmalar*. Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu, İstanbul.
- ÇIPLAK COŞKUN, Nilgün. (2013). *Türk Ninnilerine İşlevsel Yaklaşım*. Ankara.
- DEDE, Behçet. (1996). *Artvin Yöresi Düğünlerinde Gelin- Güvey Motifi*. 3. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı Kongresi, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- DİKMEN, Alaattin. (2015). *Değişik Din ve Mezhep Müntesiplerinin Ölümle Gelen Sosyal Birliktelik Algıları ve Ölümü İçselleştirme Uygulamaları Diyarbakır örneği*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.8, s. 40.
- ELMACI, Nuran. (2002). *Doğum Gelenekleri: Bakacak Köyünün Düünü ve Bugünü*. Folklor/ Edebiyat, C.8, s.29.

- ERDOĞAN, Zübeyde. (1996). *Ankara'nın Akyurt İlçesine Bağlı Elecik Köyü'nde Doğumla İlgili Âdet ve İnanmalar*. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri, Ankara.
- ERKUL, Ali. (2002). *Eski Türklerde Evlenme Gelenekleri*. Türkler Ansiklopedisi, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- HANİFİ, Öztürk. (2014). *Göle'nin Tarihteki İzleri*. İmak Ofset Basım Yayın, İstanbul.
- KALAYCI, Durdu. (1997). *Geçmişten Günümüze Ölüm Âdetleri ve Kemaliye Köyünde Ölüm*. Türk Halk Kültür Araştırmaları, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KALAFAT Yaşar. (2011). *Türk Kültürlü Halklarda Orta Asya'dan Orta Doğu'ya İnanç Göçü*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- KALAFAT Yaşar. (2010). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri, Türk Kültürlü Halklarda Halk İnanışları*. Ankara: Berkan Yayın Evi
- KALAFAT Yaşar. (2011). *Türk Kültürlü Halklarda Ölüm*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- KALAFAT, Yaşar. (2012). *Türk Mitolojisinde Kurt*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- KAPAKLI, Kemal. (1998). *Ninniden Ağıta, Şanlıurfa'da Doğum ve Ölümle İlgili Âdet ve Gelenekler*. Şanlıurfa: Şanlıurfa Belediyesi Kültür Yayınları.
- KARAAĞAÇ, Meryem. (2013). *Malatya'da Geçiş Dönemleri*. Sivas: Yüksek Lisans Tezi.
- KAYALI, Nejla. (2010). *Mersin Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- KEMAL, Yaşar. (1992). *Ağıtlar*. İstanbul: Toros Yayınları.
- KORKMAZ, Esat. (2003). *Eski Türk İnançları ve Şamanizm Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- KORKMAZ, Ramazan. (2015). *Çıldır Folklor ve Etnografyası*. Ankara: Karadeniz Dergi Yayınları.
- KÖSE, Nesrin. (2003). *Türk Düğünlerinde Gerdek Sonrası Duvak Geleneği*. Milli Folklor, Cilt 8, Yıl 15, Sayı 60, s.92-10.

- OCAK, Ahmet Yaşar. (2000). *Alevi be Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- OZAN, Meral. (2011). *Türklerde Ateş Kültü ve Yeni Gün Anlayışı*. Kültür Evreni 23-32.
- ÖGEL, Bahaddin, (1971). *Türk Mitolojisi. II. cilt Türk Tarih Kurumu, Ankara*.
- ÖNCÜL, Kürşat. (2013). *Kars Örnekleminde Halk Hekimliğinin Arkaik Unsurları*. Ankara.
- ÖRNEK, Sedat Veyis. (2014). *Türk Halkbilimi*, Ankara: Bilge Su Yayınları.
- ÖRNEK, Sedat Veyis. (1988). *İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- ÖRNEK, Sedat Veyis. (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- SAYIN, Önal. (1990). *Aile Sosyolojisi-Ailenin Toplumdaki Yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- SEYİDOĞLU, Bilge. (1998). *Kültürel Bir Sembol: Yılan*, Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, Ankara.
- SEZEN, Lütfi. (2005). *Türkiye’de Evlenme Biçimleri*. Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, s. 185-195.
- ŞAYHAN, Fatih. (2018). *Altay Destan Kahramanlarının Doğa ile Bütünleşme Süreci*. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, S. 45, s. 216.
- ŞİPAHİ, Abdulkadir. (2006), *Türk Halk İnançlarında Büyü ile İlgili Uygulamalar*. Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- ŞAR, Sevgi. (2007). *Anadolu’da Rastlanan Halk Hekimliği Uygulamalarına Genel Bir Bakış*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Uluslararası Asya Ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara-Türkiye.
- ŞİMŞEK, Esmâ. (1993). *Kadirli ve Osmaniye Ağıtları*. Antakya: Tesfa Yayıncılık.
- ŞİŞMAN, Bekir. (2002). *Samsun Yöresinden Geçiş Dönemleriyle (Doğum, Sünnet, Evlilik ve Ölümle) İlgili Yaşayan Halk İnançları ve Bunlara Ait*

Uygulamalar. Erdem Türk Halk Kültürü Özel Sayısı-III, Cilt 13, Sayı 39, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s.445-469.

TACEMEN, Ahmet. (1994). *Yirminci Yüzyılın Başlarında Bulgaristan Türklerinin Doğum İnanışları*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TEZCAN, Mahmut. (1997). *Kültürel Antropoloji*. Ankara.

TURAN, Ahmet. (1992). *Türk Folklorunda Albastı/ Alkarısı İnancı*. Türk Kültürü Araştırmaları Doğu ve Güneydoğu Anadolu II, Milli Folklor Yayınları.

ÜNAL, Asife. (1998). *Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslam'da evlilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

K.K.1	Ayten Çapan	K				
K.K.2	Arif Kaya	E				
K.K.3	Bahar Çapan	K				
K.K.4	Cengiz Çapan	E				
K.K.5	Cengiz Bozbaş	E				
K.K.6	Doğan Yıldırım	E				
K.K.7	Emin Taş	E				
K.K.8	Enis Tekin	E				
K.K.9	Ergüç Cabak	E				
K.K.10	Gülçin Çapan	K				

	Gürbüz Akçora	E				
K.K.12	Hatun Mustafaoğlu	K				
K.K.13	Orhan Yılmaz	E				
K.K.14	Ramazan Ayvaz	E				
K.K.15	Umut Yıldız	E				
K.K.16	Mine Çapan	K				
K.K.17	Yılmaz Çapan	E				
K.K.18	Yüksel Çapan	E				
K.K.19	Zekiye Çapan	K				
K.K.20	Faruk Çapan	E				
K.K.21	Zozan Akın	K				
K.K.22	Sosan Tekgül	K				
K.K.23	Necime Çetin	K				

K.K.24	Mihriban Suci	K				
K.K.25	Sevgül Çetin	K				
K.K.26	Ali Fuat Güngör	E				
K.K.27	Yunus Düz	E				
K.K.28	Doğan Çelik	E				
K.K.29	Kasım Yıldız	E				
K.K.30	Zafer Karakoyun	E				
K.K.31	Özcan Aras	E				
K.K.32	Yunus Bedir	E				
K.K.33	Yaşar Avcı	E				
K.K.34	Necati Ağkoç	E				
K.K.35	Ayhan Yılmaz	E				

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 24/06/2022

Tez Başlığı: ARDAHAN İLİ GÖLE İLÇESİ GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 105 sayfalık kısmına ilişkin, 24/06/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Tumin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %15 'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☐ Alıntılar hariç/dâhil
- 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

24/06/2022
Tarih ve İmza

Adı Soyadı: EBRU ÇAPAN
Öğrenci No: 018001600005
Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Programı: TÜRK HALK EDEBİYATI
Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Fatih ŞAYHAN
(Unvan, Ad Soyad, İmza)

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 24/06/2022

Tez Başlığı: ARDAHAN İLİ GÖLE İLÇESİ GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

24/06/2022
Tarih ve İmza

Adı Soyadı: EBRU ÇAPAN
Öğrenci No: 018001600005
Anabilim Dalı: TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
Programı: TÜRK HALK EDEBİYATI
Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Doç. Dr. Fatih ŞAYHAN

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon: 0-4782117522

Faks: 0-4782117523

E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Ad Soyadı : Ebru Çapan

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi, Türk Halk Edebiyatı Bölümü

Bildiği Yabancı Diller :

İş Deneyimi

Stajlar : Erzurum Hilalkent İmam Hatip Ortaokulu

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E -Posta Adresi : _____

Tarih : 24/06/2022